

**UCHWAŁA NR XIV/106/2025
RADY GMINY RZĄŚNIA**

z dnia 10 czerwca 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rząśnia na lata 2025-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465; zm.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1572, poz. 1907 i poz. 1940.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), **Rada Gminy Rząśnia uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rząśnia na lata 2025-2028 zaopiniowany pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rząśnia.

§ 3. Traci moc uchwała nr XIII/92/2025 Rady Gminy Rząśnia z dnia 22 maja 2025 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rząśnia na lata 2025-2028.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Rząśnia

Jarosław Popławski

Załącznik do uchwały Nr XIV/106/2025

Rady Gminy Rząśnia

z dnia 10 czerwca 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RZAŚNIA NA LATA 2025-2028

I. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki jako dobra kultury wytworzone w minionych epokach stanowią integralną część tego dziedzictwa. Ochrona i konserwacja zabytków są istotnym elementem polityki kulturowej Państwa i władz publicznych. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej przyczyniającym się do kształtowania przyjaznych warunków życia. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego jest działaniem realizowanym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa i jego kulturowej identyfikacji, jak również służy zapewnieniu zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązaniu ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządu terytorialnego różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została rola w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach, ponieważ sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale tychże władz, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

W celu wykonywania zadań w powyższym zakresie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), w art. 87, m.in. nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia Programu. Głównym odbiorcą Programu jest cała społeczność lokalna, nie tylko właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale wszyscy mieszkańcy, ponieważ zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i przyczynia się do jej atrakcyjności i rozwoju. Przyjęty Program jest elementem polityki samorządowej i powinien służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Ponadto w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych. Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy. Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NADA ZABYTKAMI

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej; Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 3 – Poz. 863;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z

realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Rzęśnia na lata 2025-2028 sporządzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Rzęśnia przyjętą Zarządzeniem Nr 54/2014 Wójta Gminy Rzęśnia z dnia 31 grudnia 2014 r. w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Rzęśnia. Dotychczas gminna ewidencja zabytków została zmieniona oraz zaktualizowana na podstawie: Zarządzenia nr 11/2017 Wójta Gminy Rzęśnia z dnia 16 maja 2017 roku w sprawie zmiany w gminnej ewidencji zabytków gminy Rzęśnia oraz Zarządzenia UGO.0050.15.2023MP Wójta Gminy Rzęśnia z dnia 23 lutego 2023 roku w sprawie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków gminy Rzęśnia.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI

Obowiązujący w Polsce system prawny gwarantuje ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)*

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

2. *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)*

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 4 – Poz. 863
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku,
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art.5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- wpis do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć;

- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat, Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 5 – Poz. 863;
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców;
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców;
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro;
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat;
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro;
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro – na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty

budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 6 – Poz. 863). Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku”. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy samorządy wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości - podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

3. [Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym \(t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.\)](#)

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządu gminnego. Ustawa o samorządzie gminnym jako jedno z zadań własnych gminy, wymienia sprawę z zakresu kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9)

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

[Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym \(t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130 z późn. zm.\)](#)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2024 poz. 725 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w odniesieniu do obiektów w gminnej ewidencji zabytków.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4).

Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2024 poz. 54 z późn. zm.)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk,

strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

[Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody \(t.j. Dz.U. 2024 poz. 1478 z późn. zm.\)](#)

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

[Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami \(t.j. Dz.U. 2024 poz. 1145 z późn. zm.\)](#)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania (sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości) wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

[Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej \(t.j. Dz.U. 2024 poz. 87\)](#)

Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 9 – Poz. 863 W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

[Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie \(t.j. Dz.U. 2024 poz. 1491 z późn. zm.\)](#)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164 z późn. zm.)

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153), Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 10 – Poz. 863
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

IV. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

1. **Zabytki nieruchome** będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2. **Zabytki ruchome** będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2393),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

V. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Krajowe uwarunkowania programowe

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.).

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych m.in. poprzez:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Strzeżenie dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, zdefiniowanych w art. 5 Konstytucji, obok ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony środowiska (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.). Zgodnie z przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela:

- art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
- art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr

kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest podstawowym aktem prawnym, szczegółowo regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Ustawa określa zabytek jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki podzielono na trzy grupy. Pierwszą stanowią zabytki nieruchome, do których zaliczają się krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Druga grupa obejmuje zabytki ruchome: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i order, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne. Trzecią grupą są zabytki archeologiczne: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Organami ochrony zabytków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć w drodze porozumienia wykonywanie części kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom i powiatom, z wyjątkiem prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez administrację publiczną działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z

zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków; uznanie za pomnik historii; utworzenie parku kulturowego; ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wykaz dokumentów wykonanych na poziomie krajowym, wojewódzkim oraz uwarunkowania programowe.

Na poziomie krajowym	Główne przesłanie
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”	Strategia stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. W rozdziale Cele, kierunki interwencji i narzędzia realizacji wymieniono cele szczegółowe, a jednym z nich jest Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ). Równie ważnym wyzwaniem jest poprawa estetyki przestrzeni publicznej. Innym celem jest Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”	Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Jest to kontynuacja trzeciego Programu. Pierwszy obowiązywał w latach 2014-2017, drugi opracowany był na lata 2019–2022, trzeci zawiera lata 2023 – 2026. Program określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

	oraz wskazuje środki służące do ich realizacji. Celem głównym KPOZOZ jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami oraz budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.
Krajowa Polityka Miejska	Strategicznym celem polityki miejskiej jest wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców. Jeden z pięciu celów szczegółowych dotyczy odbudowy zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich. Dokument ten podkreśla, że podmiotem inicjującym procesy naprawy miast powinny być ich władze, a działania dla odnowy każdego z nich powinny mieć indywidualnie określoną formułę, charakter i zakres przyczyniający się do zmiany strukturalnej. Muszą one także optymalnie wykorzystywać lokalne potencjały, inicjatywę społeczną i partnerów gospodarczych.
Narodowa Strategia Rozwoju Kultury	Strategia powstała jako dokument tworzący ramy dla nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym Polski, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu w podstawowym celu, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski. W ramach realizacji spójnych działań w poszczególnych regionach Polski, zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury. Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych.
Narodowy Plan Rewitalizacji – Założenia	Myślą przewodnią Narodowego Planu Rewitalizacji jest zapewnienie mu możliwie powszechnego charakteru tak, aby jak najszersze grono obywateli i podmiotów mogło się utożsamić z ideą naprawy środowiska miejskiego i włączać się lub podejmować z własnej inicjatywy działania w tym zakresie. Z tej perspektywy plan odnosi się zarówno do zagadnienia przywracania świetności dzielnicom

	śródmiejskim, uzdrawiania relacji społecznych i rozwiązywania problemów infrastrukturalno- technicznych w zaniedbanych dzielnicach, ponownego zagospodarowania terenów poprzemysłowych, powojaskowych, pokolejowych i opartowych, jak i innych sytuacji, w których władze samorządowe lub mieszkańcy dochodzą do wniosku, że miasto powinno być na danym obszarze „uzdrowione”.
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju Do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)	Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą Nr 8 z dnia 14 lutego 2017 roku. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 roku. Omawiany dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie lat 2020 i 2030, określa warunki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów strategii. Głównym celem Strategii jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.
Na poziomie Województwa Łódzkiego	Główne przesłanie
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego	Określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu w perspektywie długookresowej, uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa stanowiąc jednocześnie podstawę dla wyboru działań priorytetowych w kolejnych okresach programowania oraz uwzględnia rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Plan jako element systemu planowania przestrzennego, pełni istotną rolę koordynacyjną między planowaniem na szczeblu krajowym a planowaniem metropolitalnym i miejscowym, nie będąc jednocześnie aktem prawa miejscowego i nie naruszając uprawnień gmin i związków metropolitalnych w zakresie gospodarowania przestrzenią. Głównymi wyzwaniem rozwoju przestrzennego województwa jest m.in. przeciwdziałanie procesom depopulacji ośrodków miejskich oraz peryferyzacji obszarów wiejskich, wzmocnienie transportowej dostępności regionu,

	zwiększenie jakości i integracja publicznego transportu zbiorowego. Dodatkowo, będąc kompendium wiedzy o regionie, spełnia rolę informacyjno-poznawczą dla wspólnot samorządowych wszystkich poziomów i potencjalnych inwestorów. Odnosi się m.in. do systemu obszarów chronionych, w tym obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
Strategia rozwoju województwa łódzkiego 2030	Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 jest odpowiedzią władz województwa na zmieniające się uwarunkowania i wyzwania, przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie najbliższej dekady, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego.
Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim	Celem strategicznym programu jest „zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej”. Program jest czwartą edycją wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie i stanowi kontynuację ustaleń i zasad w zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego i ochrony dziedzictwa kulturowego regionu przyjętych we wcześniejszych latach. Program obejmuje obszar województwa łódzkiego
Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej	Dokument określa na poziomie województwa organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, poprzez planowanie i przygotowanie realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu uratowanie zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Ujmuje w szczególności rozmieszczenie i stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia, zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły

	i środki oraz czas i koszty wykonania. Dokument wymaga corocznej aktualizacji, a jego części podlegają ochronie na podstawie przepisów dotyczących ochrony informacji niejawnych.
Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim	Jako cel nadrzędny dla działań podejmowanych w ramach realizacji Programu przyjęto wykreowanie atrakcyjnego turystycznie wizerunku regionu, poprzez realizację kompleksowego zespołu działań organizacyjnych, inwestycyjnych i promocyjnych.
Program Rozwoju Kultury w Województwie Łódzkim	5 czerwca 2014 r. Zarząd Województwa Łódzkiego podjął uchwałę w sprawie przyjęcia ww. dokumentu. Jego celem jest wytyczenie kierunków polityki kulturalnej w województwie łódzkim oraz przedstawienie rekomendowanych działań dla rozwoju kultury w regionie na lata 2014-2020. Rozwój kultury przyczyni się do podniesienia atrakcyjności województwa łódzkiego. Mieszkańcy województwa łódzkiego będą brać aktywny udział w życiu kulturalnym – uczestniczyć w kulturze i ją współtworzyć. Będą czuli się dumni z lokalnych i regionalnych tradycji oraz odpowiedzialni za otoczenie w którym żyją. Będą przygotowani do odbioru komunikatów kultury oraz będą posiadać wiedzę o regionie. Wzrost poczucia tożsamości mieszkańców, ich zaangażowanie w życie społeczne (kulturalne), wpłynie na budowę pozytywnego obrazu kultury w województwie na zewnątrz – w kraju i za granicą.

1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY RZAŚNIA

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonego Uchwałą Nr XXVII/195/2021 Rady Gminy Rzaśnia z dnia 17 września 2021 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rzaśnia.

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Narzędziem umożliwiającym kreację przestrzeni i tworzenie zharmonizowanego otoczenia w skali gminy jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Gmina obecnie posiada osiem obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Są one aktami prawa miejscowego. Dokumenty zostały zatwierdzone:

1. Uchwałą nr XXX/216/2013 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 30 grudnia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla gminy Rzęśnia;
2. Uchwałą nr XXXIV/206/2017 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 4 sierpnia 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części działki nr ewid. 972/1 położonej w obrębie ewidencyjnym Biała;
3. Uchwałą nr XL/248/2018 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 29 marca 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w miejscowości Rzęśnia oraz miejscowości Będków
4. Uchwałą nr XXXVI/268/2022 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 9 września 2022 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów Kolonia Broszęcin, Broszęcin, Augustów, gmina Rzęśnia,
5. Uchwałą nr XL/295/2023 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 12 stycznia 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów Krysiaki Będkowskie, Krysiaki Broszęckie, gmina Rzęśnia,
6. Uchwałą nr L/348/2023 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 29 listopada 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów Kodrań-Kopy, Marcelin, gmina Rzęśnia,
7. Uchwałą nr L/349/2023 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 29 listopada 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów Będków, Żary, Rychłowiec, gmina Rzęśnia,
8. Uchwałą nr IV/23/2024 Rada Gminy Rzęśnia z dnia 29 lipca 2024 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów Stróża, Ściegna, Zabrzezie gmina Rzęśnia.

Powyższe plany posiadają pozytywne opinie i uzgodnienia wymagane ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W planach przedstawione zostały m.in. zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposób postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na określone cele oraz ustalają zasady ich zagospodarowania i zabudowy, jak również określają ład przestrzenny w tym urbanistyki i architektury, wymagania ochrony środowiska w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych, walory architektoniczne i krajobrazowe, ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, walory ekonomiczne przestrzeni.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty uchwałą Nr XXX/216/2013 Rady Gminy Rząśnia z dnia 30 grudnia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla gminy Rząśnia (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego poz. 732 z 20.02.2014 r.) ustala następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej: „*Wskazuje się obiekty wpisane do rejestru zabytków, objęte całkowitą ochroną wraz z odpowiednimi numerami wpisu do rejestru zabytków: Biała – Kościół parafialny, Stróża - Kościół parafialny, Stróża -pałac, Rząśnia - cmentarz. W odniesieniu do w/w obiektów obowiązują następujące ustalenia: zagospodarowanie, prowadzenie badań, prac i robót, oraz podejmowanie innych działań związanych z obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków winno odbywać się zgodnie zobowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; obejmuje się ochroną obiekty i miejsca (cmentarze i mogiły) wpisane do gminnej ewidencji zabytków o walorach kulturowych, w odniesieniu do objętych ochroną obiektów i miejsc, obowiązują następujące ustalenia: zagospodarowanie, prowadzenie badań, prac i robót, oraz podejmowanie innych działań związanych z obiektami wpisanymi do ewidencji zabytków winno odbywać się zgodnie zobowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”; „*Obejmuje się ochroną konserwatorską w miejscowości Rząśnia i Stróża układy rozplanowania, oznaczone na rys. planu symbolem graficznym, obejmujące obszary o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej tj. szczególnie rozplanowanie i układ ulic*”, „*Obejmuje się ochroną planistyczną strefy widokowe; przedmiotem ochrony, o której mowa w pkt 10 są - strefa widoku – ochrona widoku na budynek Kościoła parafialnego w Białej; w strefach widokowych, o których mowa w pkt 11, ustala się: dominanty przestrzenne mają stanowić obiekty, o których mowa w pkt 11, zakaz realizacji obiektów mogących dominować gabarytowo i architektonicznie nad obiektami objętymi ochroną widoków; w granicach wyznaczonych stref widokowych ustala się: zakaz prowadzenia napowietrznych linii energetycznych i telefonicznych, obowiązek skablowania istniejących linii napowietrznych, zakaz umieszczania reklam*”, „*W celu ochrony dziedzictwa kulturowego w planie wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej: strefa A – ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefa K – krajobrazu kulturowego, strefa E – ochrony ekspozycji, strefa OW – ochrony archeologicznej w obszarze strefy B, strefa W – ochrony konserwatorskiej.*” Poza tym „*Plan ustala ochronę zabytków techniki: Gawłów-Młyn 1900 r., Pęciki Młyn 1905 r., Suchowola Cegielnia 1900 r.*”

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty uchwałą Nr XL/248/2018 Rady Gminy Rząśnia z dnia 29 marca 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w miejscowości Rząśnia oraz miejscowości Będków (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego poz. 2401 z 20.04.2018 r.) ustala następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej: „*obszar przedstawiony na arkuszu 2 rysunku planu w całości znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej B, w której obowiązuje zachowanie historycznego układu ruralistycznego - wielodrożnicy; wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej - kształtowania placu w historycznym układzie ruralistycznym (arkusz 2 rysunku planu), w której roboty budowlane podlegają uzgodnieniu, wg przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków, zwłaszcza w zakresie bryły budynku, artykulacji ścian i zadaszenia; wyznacza się strefę ochrony ekspozycji E (arkusz 2 rysunku planu), w której zakazuje się istotnego przesłaniania sylwety kościoła pw. św.*

Macieja Apostoła, (nie dotyczy istniejących budynków oraz czasowego zagospodarowania, zwłaszcza z udziałem obiektów tymczasowych)”.

Obowiązujące plany miejscowe w znacznym stopniu gwarantują zrównoważony rozwój gminy Rząśnia, w ostatnim czasie został uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości Stróża wprowadzający strefy ochrony konserwatorskiej. Plany zapewniają równowagę środowiska naturalnego i kulturowego. Zabezpieczają też potrzeby mieszkańców i inwestorów poprzez ukierunkowane, długofalowe zagospodarowanie przestrzeni (w ramach wydzielonych stref funkcjonalnych).

VI. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY RZĄSNIA

1. CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Rząśnia jest gminą wiejską, położoną w południowo - zachodniej części województwa łódzkiego, w powiecie pajęczańskim. W latach 1975–1998 gmina położona była w województwie piotrkowskim.

Gmina graniczy:

- od północy – z gminą Rusiec i Szczerców (województwo łódzkie, powiat bełchatowski),
- od wschodu – z gminą Sulmierzyce (województwo łódzkie, powiat pajęczański),
- od południa – z gminą Pajęczno (województwo łódzkie, powiat pajęczański),
- od zachodu – z gminą Kielczygłów (województwo łódzkie, powiat pajęczański).

Powierzchnia gminy wynosi 8 614 ha, co stanowi 10,7% powierzchni powiatu. Liczba mieszkańców kształtuje się w okolicy 5039 osób, z czego na samą miejscowość gminną przypada 1153 mieszkańców. Administracyjnie gmina podzielona jest na 14 sołectw: Augustów, Będków, Biała, Broszęcin – Kolonia Broszęcin, Gawłów, Kodrań - Kopy, Marcelin, Rekle, Rząśnia, Stróża, Suchowola Majątek, Suchowola Wieś, Zielęcín, Żary.

wówczas borami i puszcami musiała istnieć dużo wcześniej. Dzięki wizycie w 1521 roku arcybiskupa łaskiego, dowiadujemy się, że do parafii należą: Rząśnia, Kielczygłów, Będków, Broszęcin, Chabielice, Osiny, Zielęcin, Rekle, Suchowola i Gawłów. W 1570 roku dobra rząsińskie przeszły w posiadanie właścicieli świeckich. W XIV wieku istniała w Rząśni pierwsza kaplica drewniana, na miejscu której stanął również kościół drewniany otoczony cmentarzem grzebalnym. Obecny kościół murowany, którego głównymi fundatorami byli małżonkowie Płaczkowscy, powstał w latach 1862-1867. W tzw. "Opisie inwentarza" z 1880 roku znajduje się wiadomość o konsekracji świątyni w 1867 r. przez Macieja Majerczaka, administratora diecezji kieleckiej.

Wieś lokacyjna Rząśnia powstała na prawie niemieckim i rozwinęła się w połowie XVI w., w oparciu o szlak handlowy. We wsi nie wykształcił się folwark, zatem zabudowa kształtowała się na kanwie dóbr kościelnych, formując układ rozplanowania w postaci wielodrożnicy, rozwinięty wokół szlaków komunikacyjnych. Zabudowa kościelna stanowiła główną dominantę urbanistyczną.

Ważne daty dotyczące historii miejscowości Rząśnia:

1375 r. - pierwsza wzmianka o miejscowości,

1870 r.- Rząśnia obejmowała wieś, osadę i folwark,

XV wiek - posiadłość arcybiskupów gnieźnieńskich, którzy założyli parafię i kościół,

1555 r. - arcybiskup Dzierzgowski podarował kapitule gnieźnieńskiej klucz wieluński, w tym także Rząśnię,

1521 r. - wizyta arcybiskupa Jana Łaskiego,

1521 r. do parafii należą Rząśnia, Kielczygłów, Będków, Broszęcin, Chabielice, Osiny, Zielęcin, Rekle, Suchowola i Gawłów,

1570 r. dobra rząsińskie przechodzą w posiadanie właścicieli świeckich,

XIV w. wybudowanie kaplicy drewnianej,

1862-1867 r. budowa kościoła murowanego,

1880 r. konsekracja świątyni przez Macieja Majerczaka, administratora diecezji kieleckiej,

1944 r.- Rząśnia leży w powiecie radomszczańskim,

1956 r. - Rząśnia leży w powiecie pajęczańskim, w województwie łódzkim,

1975 – 1998 r.- miejscowość leży w województwie piotrkowskim,

od 2002 r. w Rząśni trwają prace wydobywcze kopalni węgla brunatnego Bełchatów, usytuowany jest tam wkop odkrywki Szczerców,

1999 r. - miejscowość gminna w województwie łódzkim, w powiecie pajęczańskim.

2. ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY

Zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego, obejmujące zabytki wpisane do rejestru zabytków i ewidencji konserwatorskiej, miejsca koncentracji podziemnych warstw kultury, a także tradycja regionu stanowią wartości podlegające ochronie prawnej i pozwalające na wyodrębnienie obszarów o znaczących walorach środowiska kulturowego.

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Władze gminy świadome są znaczenia elementów lokalnej kultury i podejmują kroki w kierunku jak najlepszego ich zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia regionu (np. turystykę i rekreację, osadnictwo, leśnictwo, rolnictwo). Obiekty kultury materialnej winny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych.

OBIEKTY PODLEGAJĄCE OCHRONIE W GMINIE RZAŚNIA

Do najważniejszych zabytków Gminy Rzaśnia zaliczono:

KOŚCIÓŁ ŚW. JANA CHRZCIELA W BIAŁEJ

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr 159-IX-5 podstawie decyzji z dnia 7.07.1948; 43 oraz 180 na podstawie decyzji z dnia 26.05.1967 r./

Widok na kościół Św. Jana Chrzciciela w Białej.

Kościół został wzniesiony w drugiej połowie XVI wieku we wsi Wola Czyżewska (obecnie Wola Grzymalina) parafii Łękińsko. W 1584 roku (o czym świadczy data wyryta na nadprożu zachodniego portalu) z

fundacji ówczesnego sołtysa wsi Jana Grzymały Wielkiego. Konsekrowany w 1594 roku przez biskupa Kraszkowskiego, sufragana gnieźnieńskiego pod wezwaniem Jana Chrzciciela.

W związku z budową kopalni węgla brunatnego kościół w latach osiemdziesiątych został rozebrany i przeniesiony do nowo powstałej parafii w Białej w Archidiecezji Częstochowskiej.

Kościół zbudowany jest z drzewa modrzewiowego. Konstrukcja ścian korpusu i prezbiterium zrębowa na przyciesiu podmurowana (dawnej wsparta na kamieniach). Belki zrębu łączone są w węglach na nakładkę przy użyciu dębowych kołków. Do ścian kościoła przylegają: od północnej strony zakrystia a od zachodniej i południowej kruchty z desek sosnowych na planie kwadratu. Kościół posiada strzeliste gotyckie dwuspadowe dachy z wieżyczką, kryte podwójnym gontem, zakończone na podwójnych belkach zewnętrznych, ozdobami tzw. markizami i ozdobnymi podpórkami.

Stropy kościoła płaskie, okna ościeżnicowe z podziałem szczelinowym oraz witraże ze szczebliną ółowianą i dwie rozety, drzwi niskie rzeźbione z pięknymi portalami. Nawa kościoła zbudowana jest na rzucie kwadratu, otwarta w kierunku prezbiterium zbudowanego na rzucie trapezu i oddzielona łukiem tęczowym trapezowym, którego podstawę stanowi belka tęczowa z krucyfiksem z XVI wieku. Na ścianie zachodniej znajdują się chór w formie niewielkiego balkonu o lekko wygiętej czołowej części balustrady, wsparty na dwóch tłoczonych słupach nawiązujących do uproszczonych kolumnienek.

Na wielką uwagę zasługuje wyposażenie wnętrza kościoła. W prezbiterium znajduje się ołtarz główny o formach późnorenesansowych, drewniany, polichromowany obrazami: M. B. Szkaplerznej w srebrnej sukience /XVIII w./ Jana Chrzciciela /XVI w./św. Stanisława/XVII w./ i rzeźbionymi postaciami świętych. W północno i południowo-wschodniej części nawy dwa boczne ołtarze, późnobarokowe, drewniane, polichromowane z pięknymi obrazami: św. Rocha, św. Sebastiana, św. Antoniego i św. Franciszka /XVIII w./ w typie przyściennym oraz chrzcielnica również drewniana i rzeźbiona z XVI wieku. Na wszystkich ścianach kościoła widnieje piękna polichromia z XVI wieku z bogatą ornamentyką roślinną, postaciami i roślinami.

PAŁAC MUROWANY Z XIX WIEKU W STRÓŻY

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr 6/10/44 na podstawie decyzji z dnia 27.05.1946r./

Widok na pałac w Stróży.

Budynek powstał w połowie XIX wieku, prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego obiektu. W latach 20-tych XX wieku, na zlecenie ówczesnych właścicieli, rodziny Łubieńskich pałac uległ gruntownej przebudowie w stylu neorenesansowym według projektu prof. Władysława Marconiego.

W tej formie pałac przetrwał do 1945 r. po wkroczeniu Armii Czerwonej uległy zniszczeniu wnętrza pałacu. Nastąpiła wtedy dewastacja powojenna pałacu i parku. W wyniku reformy rolnej w pałacu mieszkało kilka kolejnych rodzin. Zniszczone zostały parkiety, piece kaflowe, kominki oraz stolarka drzwiowa i okienna. W 1961 r. po likwidacji Gromadzkiej Rady Narodowej w Stróży, która od 1954 r. miała siedzibę w pałacu, przystąpiono do remontu i adaptacji pałacu na szkołę. Likwidacji uległ wówczas większość cech stylowych obiektu, zarówno w formie bryły, jak też podziałów elewacyjnych i detali.

KOŚCIÓŁ ŚW. KAZIMIERZA I ŚW. JÓZEFA W STRÓŻY

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr 450-X-48 na podstawie decyzji 23.08.1948, 83 oraz 252 na podstawie decyzji z dnia 31.08.1967 r./

Widok na kościół Św. Kazimierza i Św. Józefa w Stróży.

Hrabia Jan Franciszek Koryciński herbu Topów kasztelan braclawski i jego żona Elżbieta z Koniecpolskich budują kościół w Stróży na kilka lat przed rokiem 1690, który początkowo był kościołem filialnym parafii Sulmierzyce. Ks. Arcybiskup Michał Stefan Radziejewski ordynariusz gnieźniński dekretem z dnia 24 lipca 1960 roku erygował tutejszą parafię w dekanacie brzeźnickim wydzielając ją z parafii Sulmierzyce, a kościół podniósł do godności kościoła parafialnego.

W 1715 roku dziedzic Stróży Aleksander Kazimierz Walewski herbu Kolumna Starosta Wartski kościół ten p.w. św. Kazimierza Królewicza Polski i św. Józefa Oblubieńca NMP odrestaurował i wybudował trzy ołtarze

oraz organy. Po restauracji kościół ten konsekrował ks. Bp Franciszek Kraszewski sufragan gnieźnieński dn. 29.06.1731 r.

Jest to kościół drewniany zbudowany z drewna modrzewiowego w kształcie krzyża, orientowany konstrukcji słupowej, kryty gontem. Posiada zespół barokowych ołtarzy oraz ambonę i organy.

Wszystkie rzeźby wykonane są w drewnie lipowym. Rzeźby i obrazy są dziełem artystów nieznanymi. Na uwagę zasługuje stacja Męki Pańskiej, obraz św. Józefa – suknia świętego złożona, pięknej snycerskiej roboty, obraz św. Kazimierza i Przemienienia Pańskiego.

W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej Różańcowej oraz św. Franciszek i św. Dominik. Obraz ten znajduje się w ołtarzu od ok. 1800 roku. Na zasłonie św. Jana Chrzciciela i św. Jan Nepomucen, poniżej Przemienienie Pańskie.

W ołtarzu lewym umieszczono św. Józefa na zasłonie Jezus Miłosierny, u góry św. Barbara, po bokach figury św. Franciszka i św. Antoniego.

W ołtarzu prawym św. Kazimierz, w głębi św. Erazm na zasłonie św. Bogumił (dar Bogumiła Walewskiego), po bokach figury św. Piotra i św. Pawła.

Kolatorami kościoła byli: Jan Franciszek Koryciński, Aleksander Kazimierz Walewski, Konstancja z Jordanów Walewska, Bogumił Walewski, Kajetan Walewski Wincenty Walewski.

POZOSTAŁOŚĆ DWORU OBRONNEGO Z XV/XVI WIEKU W BIAŁEJ

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr 988-XVI-4 na podstawie decyzji z dnia 07.01.1960 r./

Litografia Napoleona Ordy z II połowy XIX wieku. Widać budynki przebudowanego dworu w Białej.

Dwór obronny miał formę murowanej kamienicy, usytuowanej na kopcu otoczonym nawodnionymi fosami. Była to siedziba Marcina Joachima Bielskiego do dziś przetrwały tylko ziemno-wodne elementy

założenia obronnego. Zachował się zarys rozległego, czworobocznego kopca o płaskiej powierzchni, otoczony z trzech stron wodami fos – stawów założonych na drobnym dopływie Niecieczy.

CMENTARZ PARAFIALNY W RZĄŚNI

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr A/117 na podstawie decyzji z dnia 10.11.2010 r./

Widok na kaplicę cmentarną znajdującą się na cmentarzu parafialnym w Rzęśni.

Widok na mur z bramą wejściową cmentarza parafialnego w Rzęśni.

Cmentarz parafialny w Rzęśni założony został w 1800 roku. Obecnie na planie nieregularnego prostokąta. Kilkakrotnie powiększany; w 1825r., w 1858r. i w latach 30-tych XX wieku.

Ogrodzony w latach 1871 – 1874 murowanym parkanem otynkowanym z bramą i dwiema furtami wejściowymi. Brama opracowana architektonicznie historyzująca. Rozplanowanie alejek nieregularne. Na osi bramy kaplica cmentarna, od której w kierunku wschodnim aleja główna cmentarza z trzema alejkami poprzecznymi.

Kaplica cmentarna, pogrzebowa, p.w. Ukrzyżowania Pana Jezusa została zbudowana w 1880 roku z drewna pochodzącego z rozebranego kościoła parafialnego w Rzaśni. Kaplica jednonawowa z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nakryta dachem dwuspadowym – prezbiterium wielopołaciowym. W części południowej wieżyczka z sygnaturką zwieńczona cebulastym hełmem. Dach kryty gontem. Ściany wieńcowe są obustronnie deskowane. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe płycinowe z drewna. Okna drewniane wielokwaterowe zwieńczone łukami odcinkowymi. We wnętrzu w nawie posadzka z płyt piaskowca. Chór muzyczny przy ścianie południowej wsparty na słupkach drewnianych. W kaplicy wczesnobarokowy, z początku XVII wieku ołtarz z rzeźbą św. Józefa wpisanym do rejestru zabytków ruchomych. Pod kaplicą krypta z pochówkami, do której wejście prowadziło sprzed wejścia głównego do kaplicy, obecnie nakryte płytami betonowymi. Na cmentarzu zachowały się nagrobki od lat 40-tych XIX wieku, które posiadają wartości historyczne i artystyczne. Ponadto na cmentarzu znajduje się kwatera wojskowa poświęcona żołnierzom II wojny światowej i żołnierzom Armii Krajowej oraz konspiracji z lat 1939-1956, jak również nagrobek poświęcony powstańcowi kościuszkowskiemu – oficerowi Wojciechowi Wysockiemu z 1844 roku.

Zachowany jest starodrzew w postaci szpaleru wzdłuż południowego ogrodzenia oraz pojedynczych egzemplarzy w różnych miejscach cmentarza, uznane za pomniki przyrody.

Cmentarz jest czynny w swej pierwotnej funkcji kultowej, jest autentyczny w swej substancji materialnej. Posiada wartość historyczną o znaczeniu lokalnym, a ponadto wartości wyrażające się w takich aspektach jak: układ przestrzenny, szpaler drzew, ogrodzenie z bramą i kaplicą cmentarną. Stanowi świadectwo historii lokalnej społeczności.

KAPLICA RZYMSKO-KATOLICKA /PRZEJŚCIOWO KOŚCIÓŁ FILIALNY/ Z XIX WIEKU W BIAŁEJ

/wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego pod nr A/349 na podstawie decyzji z dnia 21.04.2017 WUOZ-BR.5140.47.2017.KK/

Widok na kaplicę rzymsko-katolicką w Białej.

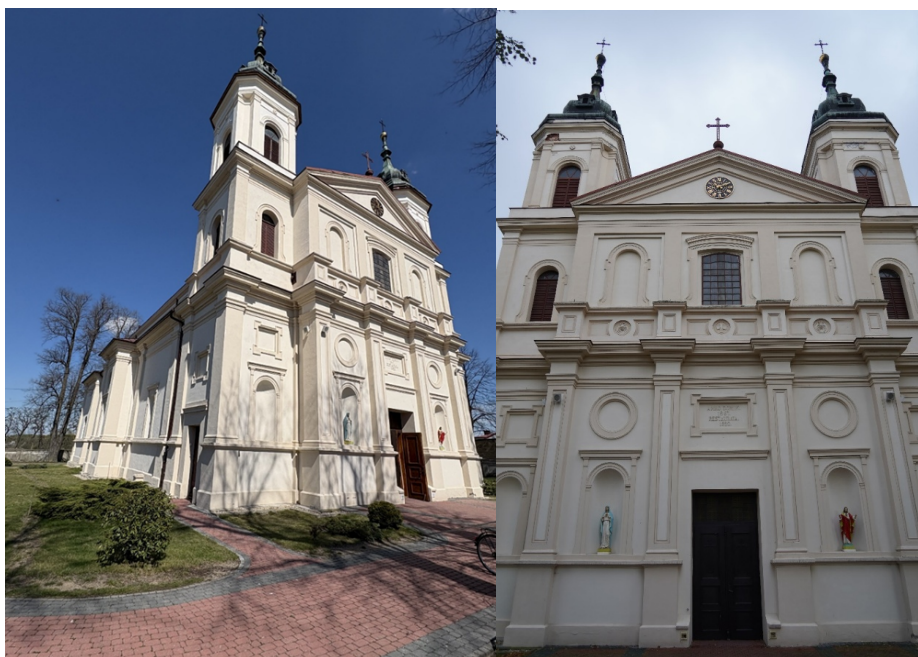
Drewniana kaplica wzniesiona w XIX wieku została wykonana z drewna modrzewiowego. W źródłach historycznych pierwsza wzmianka o niej, określanej jako kaplica prywatna, pochodzi z 1828 r., obiekt wymieniony jest również w dokumentach z 1857, 1880, 1890 jak również 1912 r. W 1980 roku w Białej utworzono wikariat terenowy. Kaplica zaczęła pełnić funkcję kościoła filialnego.

Kaplica prezentuje wysoką wartość historyczną, ponadto stanowi ona charakterystyczny element krajobrazu kulturowego regionu, pełni rolę świadka tradycji kultu religijnego, jak również stanowi pozostałość zanikającej już architektury drewnianej w regionie.

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również obiekty będące w ewidencji konserwatorskiej są to między innymi: budynki i cmentarze przykościelne, kapliczki przydrożne, parki a także układ przestrzenny miejscowości.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MACIEJA

/wpisany do gminnej ewidencji zabytków nieruchomości będących w ewidencji konserwatorskiej/

Widok na kościół parafialny św. Macieja w Rzaśni.

Nową, obszerną i piękną, murowaną świątynię wystawił w latach 1861 – 67 Ks. Roch Nieszpornski głównie kosztem Macieja Płaczkowskiego z Pragi pod Warszawą ale pochodzącego rodem z Rzaśni. Parafianie dawali tylko ręczną pomoc. Na prośbę administratora diecezji włocławskiej konsekrował nową świątynię biskup kielecki Maciej Majerczak w dniu 20.10. 1867 roku. Odpusty nadane przez Rzym w roku 1867 przypadały na uroczystości św. Macieja, św. Rocha i Matki Bożej Różańcowej.

Szczegółowy opis kościoła i parafii podaje tzw. Opis inwentarza 1880 roku zrobiony na zarządzenie biskupa a przechowany świeżo w foliale aktów parafialnych. Między innymi znajdujemy tam wiadomość o konsekracji przez wspomnianego bpa Macieja Majerczaka, administratora diecezji kieleckiej /20.10.1867/.

W kościele znajduje się 5 ołtarzy:

- wielki - św. Macieja z nowym obrazem,
- boczny - Matki Bożej Różańcowej ze srebrną sukienką ze starego kościoła i obrazem Matki Bożej Różańcowej na zasuwie,
- św. Rocha nowy i u góry św. Walenty,
- św. Antoniego nowy, u góry św. Kazimierz, fundacji Kazimierza Stokowskiego,
- Jezus Ukrzyżowany, z krzyżem ze starego kościoła.

PLEBANIA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. MACIEJA W RZĄŚNI

/wpisany do gminnej ewidencji zabytków nieruchomych będących w ewidencji konserwatorskiej/

Widok na plebanie w Rząśni.

KAPLICZKA ŚW. JÓZEFA

/wpisany do gminnej ewidencji zabytków nieruchomych będących w ewidencji konserwatorskiej/

Widok na kapliczkę Św. Józefa w Rzęśni.

ORGANISTÓWKA W RZĄŚNI

/wpisany do gminnej ewidencji zabytków nieruchomych będących w ewidencji konserwatorskiej/

Widok na organistówkę w Rzęśni

ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW I GMINNEJ
EWIDENCJI ZABYTKÓW

Lp.	Podmiot ochrony	Adres/miejsce położenia	Nr KW lub działki	Wpis do rejestru
1	Kościół drewniany, druga poł. XVI wieku	Biała, gm. Rząśnia, pow. Pajęczno	Dz.1119/3i 1119/4	159-IX-5 z 7.07.1948; 43 oraz 180 z 26.05.1967/WUOZ
2	Pozostałość dworu obronnego mur., XV/XVI w.	Biała, gm. Rząśnia, pow. Pajęczański	Dz. 1068	988-XVI-4 z 07.01.1960/WUOZ
3	Kościół drewniany, XVII/XVIII wieku	Stróża, gm. Rząśnia, pow. Pajęczno	Dz. 743	450-X-48/Z 23.08.1948, 83 oraz 252 z 31.08.1967/WUOZ
4	Pałac murowany XIX wiek	Stróża, gm. Rząśnia	Dz. 741/1	6/10/44 z 27.05.1946/WUOZ
5	Cmentarz parafialny, XIX w (układ przestrzenny, starodrzew) mur z bramą wejściową, kaplica cmentarna	Rząśnia, ul. Kościuszki	Dz. 483/1	A/117 z 10.11.2010/WUOZ
6	Kaplica rzymsko-katolicka, przejściowy kościół filialny	Biała 27, gm. Rząśnia	Dz.1117	A/349 z dnia 21.04.2017 WUOZ- BR.5140.47.2017.KK

Źródło: Zarządzenie Nr 11/2017 Wójta Gminy Rząśnia z dnia 16 maja 2017 roku

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH BĘDĄCYCH W EWIDENCJI
KONSERWATORSKIEJ

Lp.	Nazwa	Miejscowość	Ulica/numer	Data	Numer działki
1	Kapliczka rz.-kat.	Augustów		1936	
2	Zespół dworski, park	Biała	04	park ok. XV w dwór XIX w	1068
3	Kapliczka św. Józefa	Rząśnia	Kościuszki	ok. XIX w.	543/2

4	Kościół parafialnego p.w. św. Macieja	Rząśnia	Kościuszki	1862-1866	1048
5	Brama z ogrodzeniem, przy kościele	Rząśnia	Kościuszki	1912	1048
6	Organistówka	Rząśnia	Kościuszki 18	1905	543/2
7	Plebania	Rząśnia	Kościuszki 18	1914	543/2
8	Cmentarz przykościelny	Rząśnia	Kościuszki	ok. XIX w.	1048
9	Park	Stróża	41	XVII w.	741/1
10	Cmentarz przykościelny	Stróża		XVII/XVIII w.	743
11	Cmentarz parafialny	Stróża		ok. XVII w.	854 i 838
12	Układ przestrzenny	Rząśnia		1357	
13	Układ przestrzenny	Stróża		1386	

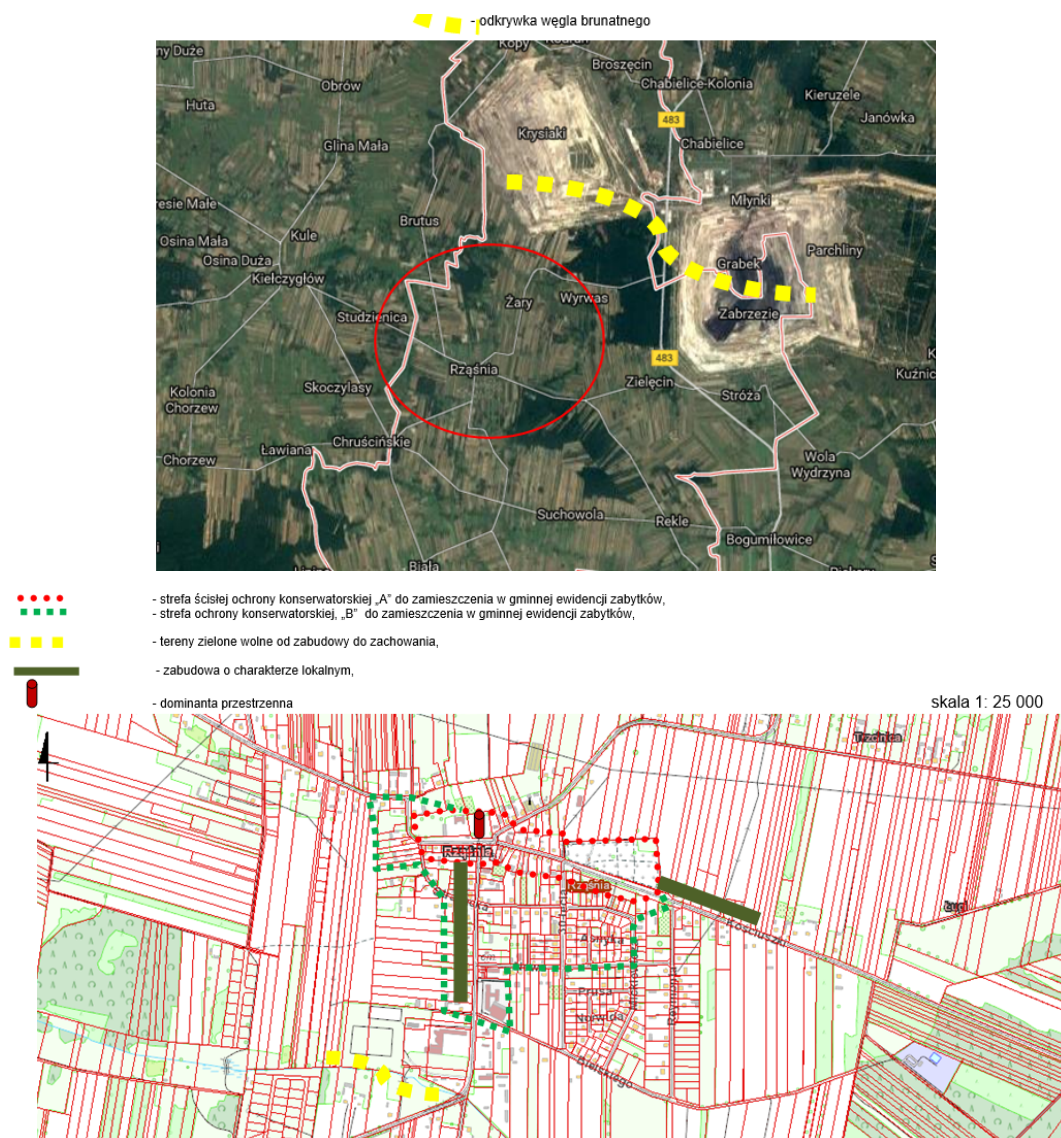
Źródło: Zarządzenie Nr 11/2017 Wójta Gminy Rząśnia z dnia 16 maja 2017 roku

STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

Układ przestrzenny miejscowości Rząśnia

Strefy ochrony konserwatorskiej

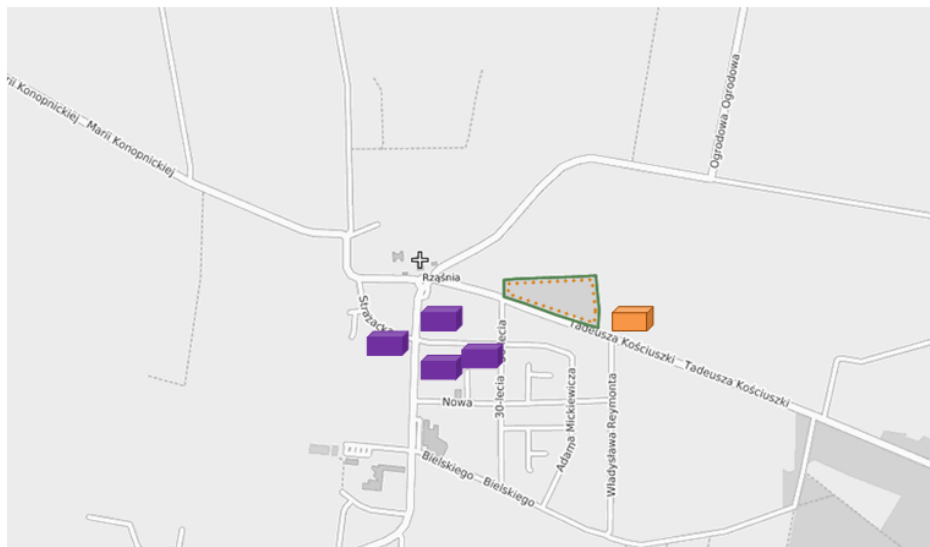

Strefy ochrony konserwatorskiej

Ważne elementy w strukturze miejscowości

- nagromadzenie obiektów z lokalnego budulca - kamienia wapiennego - margla - do zachowania,
- obiekty posiadające odnawialne źródła energii – fotowoltaicznej – solary

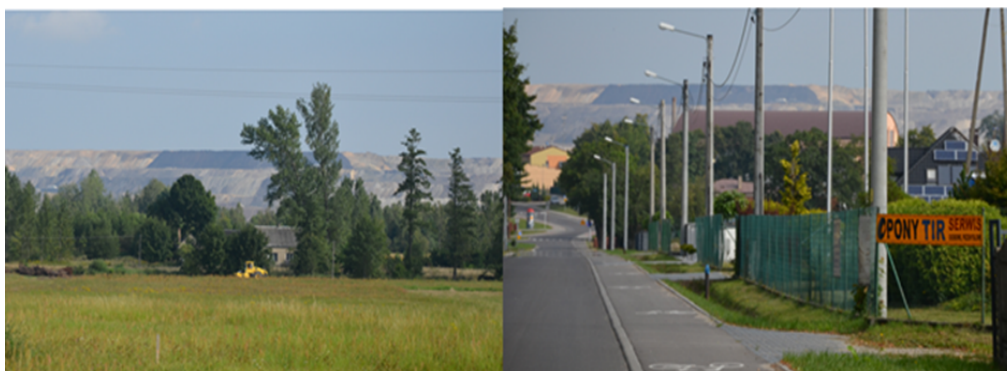
Wybrane elementy układu przestrzennego

Układ przestrzenny miejscowości Rzęśnia

Elementy dysharmonizujące przestrzeń

W omawianej miejscowości znajdują się: Kościół parafialny, Urząd Gminy, Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Jana Pawła II, Gminny Żłobek, Ośrodek Zdrowia w Rzęśni, Remiza Ochotniczej Straży Pożarnej, Kompleks sportowo-rekreacyjny, Biblioteka Publiczna, punkt skupu mleka, sklepy – domy handlowe „Lewiatan” i „Dino”, stacja paliw, ujęcie wody, tereny zieleni urządzonej.

Plan przestrzenny miejscowości Rzęśnia

Historyczne dane nie wnoszą żadnych wiadomości odnośnie planu przed lokacyjnej wsi. Pod względem morfogenetycznym układ wywodzi się z przedlokacyjnych struktur o charakterze wiejskim. Wieś lokacyjna powstała na prawie niemieckim i rozwinęła się w połowie XVI w. w oparciu o szlak handlowy. Układ kształtował się na kanwie dóbr kościelnych formując układ rozplanowania rozwinięty w postaci wielodrożnicy. W miejscowości nie istniał majątek szlachecki. Strukturę rozwoju wsi stanowiły zabudowania kościelne.

Dlatego główną dominantę układu rozplanowania stanowi założenie kościoła i zespół zabudowy samodzielnych dóbr ziemskich – kościelnych.

Plan przestrzenny miejscowości Rząśnia nie posiada cech układu miejskiego. W obecnej strukturze przestrzennej wsi można wyróżnić ośrodek lokacyjny powstały i rozwinięty w połowie XVI w. wzdłuż szlaku handlowego. Szlak ten obecnie został zarysowany w przebiegu dróg powiatowych nr 2311E Kielczygłów – Rząśnia – Stróża i nr 3500E Pajęczno -Rząśnia – Kol. Chabielice. Znajduje on wyraz we współczesnym planie wsi, gdzie parcele pomimo likwidacji tego odcinka traktu utrzymały się w starym zasięgu, ewentualnie uległy nieznacznemu zniekształceniu w wyniku nowej parcelacji.

W obrębie szlaku handlowego dawniej występowała karczma, w miejsce której w latach 60 - tych wybudowano obiekty handlowo (obecnie opuszczony- degradujący przestrzeń). Wieś niegdyś osadzona na prawie niemieckim obecnie posiada układ złożony wielodrożny. Główną dominantę zespołu stanowi zabudowa zespołu kościoła z mocno akcentowanym budulcem czerwonej cegły. Rozwijająca się wokół zabudowa zagrodowa budowana była pierwotnie z kamienia wapiennego – margła. Pozostałości tej zabudowy są obecnie dobrze widoczne w strukturze wsi. Zabudowa z lokalnego kamienia wymaga zachowania i umieszczenia w Gminnej ewidencji zabytków.

Nowa zabudowa nie powtarza cech lokalnego budulca i stanowi element mocno różnicujący krajobraz kulturowy.

Aktualna struktura miejscowości wyróżnia następujące elementy:

- dawnej posiadłości arcybiskupów, z założeniem kościoła pw. Św. Macieja pochodzącym z lat 1862-1866, która pozostała w niezmienionym stanie do czasów obecnych w obrębie kościoła, plebani i organistówki. W tej części nastąpił najintensywniejszy rozwój miejscowości, zlokalizowały się wszystkie instytucje o charakterze publicznym, takie jak Urząd Gminy, Zlewnia Mleka, usługi handlu (ta część wsi z czasem zyskała status przestrzeni publicznej, integrującej społeczność lokalną),
- obszary przestrzeni sportowej i rekreacyjnej z zabudową o charakterze kompleksu sportowego występującą w południowo - zachodniej części wsi,
- obszary wydobywcze kopalni węgla brunatnego Bełchatów z usytuowanym wkopem odkrywkowy Szczerców występującym w północnej części założenia przestrzennego.

Układ przestrzenny dopełniają tereny wolne od zabudowy stanowiące zielenią urządzoną ulokowane w południowo - zachodniej części układu ruralistycznego. Wyraźnym elementem przestrzeni historycznej wymagającym zachowania i ochrony jest zabudowa powojenna z domami z lokalnego budulca - kamienia wapiennego (margła).

Widok na charakterystyczny dom z kamienia wapiennego – margła w miejscowości Rząśnia

W południowo wschodniej części wsi występuje oddalony od zabudowań cmentarz parafialny z kaplicą stanowiącą najcenniejszy zabytek układu przestrzennego.

Wszystkie wymienione elementy składowe układu ruralistycznego wykazują cechy powiązań widokowych pomiędzy historycznymi strukturami.

Zatem występują następujące powiązania widokowe:

- założenie kościoła – przestrzeń otwarta - w kierunku ukształtowanej struktury o cechach zabudowy sportowo - rekreacyjnej (na linii centrum wsi – południowy zachód),
- założenie kościoła – teren cmentarza (na kierunku centrum wsi – wschód),
- teren założenia kościoła i odkrywka węgla brunatnego (kształtująca strukturę o charakterze przestrzeni przekształconego krajobrazu kulturowego (kierunek centrum wsi – północ).

Najważniejsze elementy układu przestrzennego

Do najważniejszych zabytków Rząśni należą:

- cmentarz parafialny,
- kaplica cmentarna,
- mur z bramą (cmentarz),
- kościół pw. Św. Macieja Apostoła,
- brama z ogrodzeniem kościoła z 1912 r.
- cmentarz przykościelny,
- plebania z 1914 r.,
- organistówka z 1905 r.,
- kapliczki.

Widok na kapliczkę w formie krzyża przydrożnego w Rząśni

Układ przestrzenny części wsi Rząśnia wskazuje się do ochrony konserwatorskiej, gdzie nową zabudowę należy podporządkować pod względem gabarytów, skali i linii zabudowy do istniejącego zagospodarowania.

W celu ochrony najcenniejszych elementów układu rozplanowania postuluje się wyznaczenie Strefy ochrony konserwatorskiej obejmującej: obszar, na którym elementy układu przestrzennego, takie jak: rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz wykazują wysoką wartość historyczną i kulturową.

Ulokowany w środkowej części miejscowości kościół parafialny pw. św. Macieja Apostoła zlokalizowany przy drodze powiatowej relacji Kiełczygłów - Stróża jest doskonale eksponowany również z drogi powiatowej wiodącej z Pajęcza, już na samym wjeździe do miejscowości. Obiekt kościoła jest bardzo dobrze widoczny z relacji wschód – zachód. Dobrze eksponowane jest również założenie cmentarza parafialnego z kaplicą cmentarną.

W obrębie układu ruralistycznego bardzo dobrze zachowały się panoramy widokowe na założenie kościoła poprzez pozostawienie wolnych od zabudowy przestrzeni sąsiadujących z plebanią i organistówką. Wyraźne powiązania widokowe występują pomiędzy zespołem kościoła i zespołem cmentarza parafialnego. Dobrze eksponowany jest również kompleks sportowo – rekreacyjny z założeniem zieleni urządzonej, oddalony w kierunku południowo – zachodnim od historycznej przestrzeni zurbanizowanej.

Elementy dysharmonizujące przestrzeń

W obrębie układu przestrzennego obiektami degradującymi przestrzeń są: pawilon handlowy przy kościele, widoczne od strony otwartej panoramy założenia w obrębie plebanii i organistówki oraz zlewnia mleka.

Widok na elementy dysharmonizujące przestrzeń w obrębie zespołu kościoła parafialnego w Rzęśni

Postulaty konserwatorskie

Podstawowym kierunkiem podejmowanych działań na tym obszarze powinna być rewitalizacja. Ochronie podlegają:

- układ przestrzenny ulic i placów,
- skala zabudowy i materiał budowlany,
- podziały parcelacyjne,
- zieleń urządzona,
- obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz zamieszczone w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz inne o walorach kulturowych i architektonicznych,
- panorama wsi (od strony południowej) którą tworzą tereny krajobrazu otwartego.

Ustalenia dotyczące zabudowy:

- gabaryty budynków (modernizowanych lub nowych) kształt dachu, kierunek kalenicy winny nawiązywać do obiektów sąsiednich, tak aby tworzyły jednolite zespoły przestrzenne w celu utrzymania charakteru miejscowości,
- dla elewacji budynków należy stosować wyłącznie materiały tradycyjne z całkowitym zakazem stosowania sidingu i terakoty,
- w obrębie zieleni publicznej oraz w pasie drogowym powinien obowiązywać zakaz lokalizacji wielkoformatowych reklam

Ustalenia panoramy wsi:

- całkowity zakaz lokalizacji zabudowy zmieniającej charakter panoramy (np. wyższych od wieży kościelnej,
- zakaz realizacji zabudowy przysłaniającej panoramę osi południowej,
- obowiązek pielęgnacji drzewostanu tak by stanowił element uzupełniający panoramę i nie przysłaniał głównych elementów panoramy, świadome kształtowanie panoramy z uwzględnieniem sylwety wsi, wprowadzaniem akcentów, planów widokowych itp.
- eliminacja obiektów degradujących przestrzeń.

2. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na obszarze gminy znajduje się szereg stanowisk archeologicznych, będących świadectwem wielowiekowego osadnictwa. Poniżej przedstawiono spis stanowisk archeologicznych, zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach terenów gminy Rzęśnia. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Tematykę ochrony zabytków archeologicznych porusza art. 31. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stanowi, iż:

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza finansować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest obowiązana z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 (który brzmi: „Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania, o których mowa w art. 31 ust. 1a, dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań.), pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytków archeologicznych.
2. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku nieruchomym, o którym mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji.
3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Lp.	Miejscowość	Nr st. w	Numer	Nr st. na	Funkcja	Chronologia	Kultura
-----	-------------	----------	-------	-----------	---------	-------------	---------

		miejscow.	Obszaru	obszarze			
1	Ameryka (Biała)	1	79-47	68	osada	owr	przew.
2		2	79-47	89	ślad osadniczy	ha	łuż.
3		3	79-47	90	ślad osadniczy	ek ha	pradz. łuż.
4		4	79-47	91	osada	eb	łuż.
5		5	79-47	92	obozowisko/osada	ek, eb/ha	pradz. łuż.
6		6	79-47	93	ślad osadniczy	ha	łuż.
7		7	79-47	94	ślad osadniczy	ha	łuż.
8		8	79-47	95	ślad osadniczy	?	pradz.
9		9	79-47	114	ślad osadniczy	wczesna epoka brązu	pradziejowa
10	Augustów	1	79-48	22	ślad osadniczy	now	
11		2	79-48	23	ślad osadniczy	wśr-pśr	
12		3	79-48	65	ślad osadniczy	epoka kamienna	pradziejowa
13		4	79-48	66	ślad osadniczy	ep.kamienna/ep. brązu	pradziejowa
14	Będków	1	77-48	19	oboz.?	ne	prodz.
15		2	77-48	31	oboz. pkt os.	ne?	prodz. łuż?
16		3	77-48	32	pkt os.	wśr	
17		4	77-48	34	osada, punkt	ne now?	kak ?
18		5	77-48	35	oboz.?	ne	kpl
19		6	77-48	36	cment.	?	prodz.
20		7	77-48	37	ślad os.	ne?	prodz.
21	Biała	22	78-47	2	osada	now	
22		23	78-47	3	osada	ha	łuż./pomor
23		24	78-47	4	ślad osadniczy	III ne/eb me?	pradz.
24		25	78-47	5	ślad osadniczy, osada	eb-ha now	łuż.
25		26	78-47	6	osada	now	
26		27	78-47	7	ślad osadniczy, osada	pla now	przew.
27		28	78-47	8	osada	now	
28		29	78-47	9	ślad osadniczy, osada	ha now	łuż.
29		30	78-47	10	osada	now	
30		31	78-47	11	osada	now	
31		32	78-47	12	ślad osadniczy,	now eb-ha	łuż.
32		33	78-47	13	ślad osadniczy,	now	
33		2	78-48	54	punkt osadniczy, osada, ślad osada	eb-la pla-owr wśr now	łuż. przew. ?
34		3	78-48	55	osada, ślad osadniczy	eb-la pśr-now ?	łuż.?
35		4	78-48	56	ślad osadniczy, obozowisko	now eb-la	łuż.
36		5	78-48	57	osada, punkt osadniczy, ślad osad	now eb-la owr f. C	łuż. przew.
37		6	78-48	58	ślad osadniczy, punkt osadniczy	pśr-now eb-la ne-l	łuż. pradz.

						eb	
38		7	78-48	59	punkt osadniczy	eb-la now ?	łuż.?
39		8	78-48	61	punkt osadniczy	ha	łuż.
40		1	78-48	82	cmentarzysko	ha	łuż
41		9	78-48	83	dwór	now	
42	Biała Szlachecka	10	79-47	70	śląd osadniczy	now	
43		11	79-48	6	osada, śląd osadniczy	por ek	przew. pradz.
44		12	79-48	7	osada	owr	przew.
45		13	79-48	8	osada	v eb/ha	łuż.
46		14	79-48	9	osada, śląd osadniczy	owr ek	przew. pradz.
47		15	79-48	10	osada	ha	łuż.
48		16	79-48	11	śląd osadniczy	pśr	
49		17	79-48	12	śląd osadniczy	ek	pradz.
50		18	79-48	13	osada, śląd osadniczy	be? ek pśr	łuż. pradz.
51		19	79-48	14	śląd osadniczy	?	pradz.
52		20	79-48	176	osada, śląd osadniczy	ha owr	łuż. przew.
53	21	79-48	177	osada	ha	łuż.	
54	Broszęcin	1	76-48	18	śląd osadniczy, osada	?now sne-I eb	kcs? kcs
55		2	76-48	19	pkt osadniczy, obozowisko, osada	I-II eb? III-Veb now	pradz. luz.
56		3	76-48	20	osada	now	
57		4	76-48	21	śląd osadniczy	?	łuż.?
58		5	76-48	29	osada	now	
59		6	76-48	30	osada	now	
60		7	76-48	31	osada	now	
61		8	76-48	67	osada	now	
62		9	76-48	68	osada	now	
63		10	76-48	69	śląd osadniczy, osada	ek now	pradz.
64	Broszęcin Kolonia	1	77-48	7	oboz. pkt os.?	III eb-śla?	łuż.? pradz.
5		11	77-48	2	osada	V eb-ha CD	łuż.
66		5	77-48	3	cm. pop.	V eb-wla	łuż.
67		4	77-48	10	pkt os.	III – IV eb	łuż.
68		2	77-48	8	oboz.	III eb-śla	łuż.
69		3	77-48	9	Pkt os.	V eb-ha now	łuż.
70		6	77-48	16	Śląd os.	ne-II eb	kcs – kegd
71		12	77-48	26	Śląd osad.,?osada, cmentarzysko popielniowe?	ne-eb? now Veb-ha CD haD-wla	pradz.?łuż. gr. klosz.
72		13	77-78	47	obozowisko, osada, śląd osadniczy	I-IIeb IIIeb-ha pla-owr	pradz. luz. przew.
73		14	77-78	48	osada, obozowisko, pkt osadniczy	ne-IIeb IIIeb-śla now ?	pradz. luz. ?
74		15	77-78	49	pkt osadniczy	III eb-śla	łuż.
75	7	77-78	50	pkt osadniczy	III eb-śla	łuż.	

76		8	77-78	51	pkt osadniczy	III eb-śla	łuż.
77		9	77-78	53	pkt os.	Ne III eb-ha now	kpl łuż.
78		10	77-78	70	pkt osadniczy, ślad osada., osada	? sne-I eb now	? pradz.
79	Gawłów	5	78-48	48	punkt osadniczy, osada,	eb-la now	łuż.
80		2	78-48	49	osada	Now	
81		3	78-48	50	osada	Now	
82		4	78-48	60	punkt osadniczy, ślad osadniczy	eb-la	łuż.
83		1	78-48	85	cmentarzysko	owr	przew.
84		5	79-48	15	ślad osadniczy	spa	mazow.
85		6	79-48	16	ślad osadniczy, osada	ek ha	pradz. łuż.
86		7	79-48	17	osada	por	przew.
87		8	79-48	18	ślad osadniczy	ek	pradz.
88		9	79-48	19	ślad osadniczy	pśr	
89		10	79-48	20	ślad osadniczy	ek	pradz.
90		11	79-48	21	ślad osadniczy	ek	pradz.
91		12	79-48	22	ślad osadniczy, osada	ek owr	pradz.przew.
92		13	79-48	23	ślad osadniczy	?	pradz.
93		14	79-48	24	osada, ślad osadniczy	ha pśr	łuż.
94		15	79-48	26	osada	ha	łuż.
95		16	79-48	27	osada	be	łuż.
96		17	79-48	28	osada	ha	łuż.
97		18	79-48	29	ślad osadniczy	?	pradz.
98		19	79-48	30	ślad osadniczy	ek ?	pradz.
99		20	79-48	38	cmentarzysko ciałopalne	?	pradz.
100	Górka (Rząśnia)	1	77-47	24	osada, ślad osadniczy	now pśr?	
101		2	77-47	25	osada, ślad osadniczy	now owr	przew
102	Kodrań	2	76-48	26	ślad os. osada	ek-I eb now?	pradz.
103		3	76-48	27	osada, ślad os. ślad os./	eb-la now wśr	łuż.
104		4	76-48	28	punkt osadniczy	me/ne	pradz.
105		1	76-48	44	punkt osadniczy?, osada	? V be-ha	łuż.? łuż.
106	Krysiaki Będkowskie	2	77-48	13	osada, oboz.? pkt os.	wśr II eb-śla now	łuż.
107		3	77-48	14	pkt os. ślad os.	III eb-śla?	łuż. pradz.
108		1	77-48	17	oboz.,?	ne-eb	pradz.
109		5	77-48	42	ślad os.	ne	pradz.
110		6	77-48	64	pkt os.	? pśr-now	łuż.
111		7	77-48	65	pkt os.	eśr now	pradz.
112		8	77-48	66	pkt os.	ne-II eb now	
113		10	77-48	67	pkt os.	now sne V eb-ha?	pradz.
114		9	77-48	69	osada? Ślad os. pkt os.	me	pradz. łuż.? pradz.
115	Krysiaki Broszęcińskie	1	77-48	15	obozowisko		pradz.
116	Marcelin	1	77-48	43	osada	ne	Kpl

117		10	76-48	70	śląd osadniczy	ek now	pradziejowa
118	Pęciaki	1	78-47	14	śląd osadniczy	now ha	łuż.
119	(Biała)	2	78-47	15	osada, śląd osadniczy	now ha-la	łuż.
120		3	78-47	16	śląd osadniczy	ha	łuż.
121		4	78-47	17	śląd osadniczy	ek-eb, eb-ha	pradz, łuż.
122		5	78-47	18	osada, śląd osadniczy	now ha	łuż.
123		6	78-47	19	śląd osadniczy, osada	ek-eb ha	pradz. łuż.
124	Rekle	1	78-48	16	punkt osadniczy, ? osada	?	?łuż.
125		2	78-48	17	pkt osadniczy, śląd osadniczy ?	ha now?	łuż. ?
126		3	78-48	18	punkt osadniczy, ? osada?	? eb-la	łuż. ? łuż.
127		4	78-48	19	osada, pkt osadniczy	now? eb-la	łuż. ? łuż.
128		5	78-48	28	śląd osadniczy	ne	Pradz.
129		6	78-48	36	osada, pkt osadniczy	now eb-la	łuż.
130		7	78-48	37	śląd osadniczy, osada	ne-eb now	pradz.
131		8	78-48	38	osada	now	
132		9	78-48	39	osada	now	
133		10	78-48	40	osada ?	now	
134		11	78-48	41	osada ?	now	
135		12	78-48	77	punkt osadniczy, osada	pla-owr now	przew.
136		16	78-48	67	śląd osadniczy	pśr	
137		13	78-48	68	śląd osadniczy	me	pradz.
138		14	78-48	69	osada, śląd osadniczy	pśr ek	pradz.
139		15	78-48	86	śląd osadniczy, osada	ek por	pradz. przew.
140	Rząśnia	1	77-48	27	śląd os. oboz.? osada	now eb ne	pradz. kpl
141		2	77-48	33	pracownia krzemieniarska, śląd os. pkt os.	ne now?	pradz. ?
142		10	78-47	1	osada	now	
143		3	78-48	62	pkt osadniczy	ne now	kpl?
144		4	78-48	63	śląd os. osada?	eb-la	łuż.
145		5	78-48	73	obozowisko?	?	pradz.?
146		6	78-48	74	obozowisko?	eb-la	łuż.
147		7	78-48	75	pkt osadniczy	eb-la	łuż.
148		8	78-48	76	cmentarzysko szkieletowe	wśr?	
149		9	78-48	79	śląd osadniczy	now	
150	Stara wieś (Biała)	1	79-48	3	śląd osadniczy	ek	pradz.
151		2	79-48	4	śląd osadniczy	wśr-pśr	
152		3	79-48	5	śląd osadniczy	?	pradz.
153	Stróża	4	78-48	1	punkt osadniczy? śląd osadniczy	? now ovr f. B2-CI eb-la	?przew. łuż.
154		5	78-48	6	śląd os. cmentarz ciałopalny, pkt osadn.	now omr f.C2-C3?ne-el eb	przew.pradz.
155		6	78-48	7	punkt osadniczy, cmentarz ciałopalny	pśr-now V eb-ha ne-la eb	łuż. pradz.

156	7	78-48	8	punkt osadniczy,	owr now eb-la	przew. łuż.
157	8	78-48	9	punkt osadniczy, ślad osadniczy, osada	eb-la wśr-pśr now?	łuż.?
158	9	78-48	12	punkt osadniczy,	wśr	
159	10	78-48	13	punkt osadniczy,	?	?
160	2	78-48	33	cmentarz ciałopalny, ślad os. pkt os.	ha now?	łuż. łuż.?
161	3	78-48	35	ob.-os. ślad os.	eb-la now	łuż.
162	12	78-48	66	obozowisko ?, punkt osadniczy	eb-la now	łuż.
163	14	78-48	68	ślad os. oboz.?	now ne eb-la	pradz. łuż.
164	15	78-48	69	obozowisko	ne	pradz.
165	1	78-48	84	cmentarz ciałopalny	V eb-ha C	łuż.
166	16	78-49	27	punkt osadniczy? ślad osadniczy	haD-wra now?	łuż.?
167	17	78-49	28	punkt osadniczy? pkt os.	?III eb-śla owr pśr-now	?łuż. przew.
168	18	78-49	29	ślad osadniczy, osada ?	?now III eb śla, pla-owr	?łuż. przew.
169	13	78-49	30	punkt osadniczy, ślad osadniczy,	pla-owr now	przew.
170	11	78-49	31	ślad osadniczy, punkt osadniczy,	nowIII eb-śla	łuż.
171	19	78-49	86	osada, punkt osadniczy	now ne	kpl
172	20	78-49	87	osada	now	
173	21	78-49	88	osada	now	
174	16	78-48	21	ślad os. cmentarz ciałopalny, pkt os.	?eb-la wśr? now	łuż. ? łuż.?
175	2	78-48	22	punkt osadniczy, ? osada	pla-owr? pśr-now	przew.?
176	3	78-48	23	osada	now	
177	4	78-48	24	obozowisko, ?ślad osadniczy	eb-la now	łuż.
178	5	78-48	25	obozowisko?	III-V eb	łuż.
179	6	78-48	26	ślad osadniczy, cmentarz ciałopalny	now eb-la	łuż.
180	7	78-48	27	cmentarz ciałopalny, ślad osadniczy	eb-la now	łuż.
181	8	78-48	29	oboz.?	eb-la	łuż.
182	9	78-48	44	punkt osadniczy, ślad osadniczy,	ha now	łuż.
183	10	78-48	45	ślad osadniczy, punkt osadniczy	now?	?
184	11	78-48	46	ślad osadniczy, pkt os.? obozowisko?	now? wła	? łuż.
185	12	78-48	47	punkt osadniczy	la-owr eb-la	przew. łuż.
186	13	78-48	51	punkt osadniczy, ?osada	?eb-la now	?łuż.?
187	14	78-48	52	punkt osadniczy	now	

188		15	78-48	53	pkt osadniczy, osada, ślad osadniczy?	eb-la wśr pśr-now?	łuż. ?
189		1	78-48	81	cmentarzysko	owr	przew.
190	Ściągna	4	77-48	62	punkt osadniczy	now V eb-ha	łuż.
191		5	77-48	63	osada	pśr-now III eb-ha	łuż.
192		2	78-49	49	obozowisko, ? ślad osadniczy	III eb-śla now	łuż.
193		8	78-49	89	osada	now	
194		3	77-49	35	pkt osadniczy	now V eb-ha	łuż.
195		1	78-48	31	ślad os. osada?	pśr-now eb-la	łuż.
196		6	78-48	67	osada oboz?	pśr-now ne-I eb?	pradz.
197		7	78-48	78	osada	now	
	Zabrzezie				Wkop węglowy		
198	Zielęcín	1	78-48	10	pkt os. ślad os.	wśr-pśr now	
199		2	78-48	11	ślad osadniczy, pkt osadniczy, osada	ne-Ieb eb-la now	pradz. łuż
200		3	78-48	64	osada	now	
201		4	78-48	65	pkt os.? osada pkt os.	?now eb-la	łuż?łuż.
202		5	78-48	70	cm. ciałopalny	V eb	łuż.
203		6	78-48	71	punkt osadniczy	eb-la	łuż.
204		7	78-48	72	ślad osadniczy, punkt osadniczy,	ne? eb-la now	pradz. łuż.
205	Żary	1	77-48	18	osada, punkt osadniczy	ne? pśr-now	kpl?
206		2	77-48	68	dwór	now	

Zarządzenie Nr 54/2014 Wójta Gminy Rzęśnia z dnia 31 grudnia 2014 roku

3. ZABYTKI RUCHOME

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i order, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ściennie, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowaskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji

wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Do najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy Rzęśnia należy wyposażenie kościołów i kaplicy cmentarnej.

Wyposażenia wnętrz zabytkowych kościołów w Rzęśni, Białej i Stróży oraz kaplicy cmentarnej w Rzęśni wpisane jest do wojewódzkiego rejestru zabytków ruchomych. Wszystkie parafie posiadają zbiór kart ewidencyjnych z opisem każdego zabytku ruchomego. Gmina posiada zewidencjonowane w formie albumu i elektronicznej dokumentacji kapliczki oraz krzyże przydrożne znajdujące się na terenie gminy.

Widok na ołtarz boczny pw. Matki Boskiej z Dzieciątkiem w kościele parafialnym św. Macieja w Rzęśni.

Widok na ołtarz główny pw. Matki Boskiej z Dzieciątkiem w kościele parafialnym św. Jana Chrzciciela w Białej.

Widok na ołtarz główny pw. Matki Boskiej w kościele parafialnym pw. Św. Kazimierza, św. Józefa Oblubieńca NMP i Przemienienia Pańskiego w Stróżu

4. ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

Dziedzictwo niematerialne definiowane jest jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa

jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. Do dziedzictwa niematerialnego można zaliczyć organizowane wydarzenia kulturalne, w tym zwyczaje związane z rolnictwem (np. coroczne Dożynki), których inicjatorem jest głównie gmina, ale także sołectwa i stowarzyszenia działające na jej terenie. Gmina charakteryzuje się aktywną działalnością kobiet w ramach kół gospodyń wiejskich, poprzez które krzewione są miejscowe tradycje i obyczaje oraz mężczyźni w ramach Ochotniczych Straży Pożarnych.

Na terenie Gminy Rząśnia obecnie działa:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Białej
- Koło Gospodyń Wiejskich w Suchowoli „Suchowolanki”
- Koło Gospodyń Wiejskich Rekle – „Nasza Mała Ojczyzna”
- Koło Gospodyń Wiejskich Będków „Żarowianki”
- Koło Gospodyń Wiejskich w Gawłowie „Łączymy Pokolenia”
- Ludowy Klub Sportowy „Czarni” w Rząśni,
- Stowarzyszenie Rozwoju Kultury i Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi Stróża
- Stowarzyszenie Sympatyków Młodzieżowej Orkiestry Dętej Gminy Rząśnia
- Ochotnicze Straże Pożarne w Rząśni, Białej, Broszcinie, Gawłowie, Stróży, Suchowoli i Zielęcinie.

Istotną rolę w Gminie odgrywa Stowarzyszenie Rozwoju Kultury i Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi Stróża, które w gminie Rząśnia, powstało w grudniu 2005 roku, a w marcu 2006 roku z chwilą wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego uzyskało osobowość prawną. Główny cel stowarzyszenia zawarty jest w jego nazwie: rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Stowarzyszenie swym działaniem rozwija i propaguje inicjatywy, postawy i działania sprzyjające poszanowaniu zabytków i dobra społecznego. Tworzy warunki do współuczestniczenia mieszkańców w życiu społecznym, do integracji międzypokoleniowej. Działania te realizuje między innymi poprzez organizowanie spotkań kulturalnych, rekreacyjnych i towarzyskich. Stowarzyszenie współpracuje ze szkołami, bibliotekami, szczególnie z filią biblioteki w Stróży, instytucjami kultury, jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi. Współpracując, współorganizuje oraz bierze czynny udział w imprezach kulturalnych i rekreacyjnych, w konkursach i prezentacjach regionalnych. Stowarzyszenie, przy współpracy z biblioteką publiczną w Stróży, kultywuje dawne tradycje ludowe poprzez organizowanie dożynek, darcia pierza, kisenia

kapusty i zapustów. Aktywnie uczestniczy w organizowanych wydarzeniach oraz konkursach naszego regionu takich jak:

- Na styku Kultur w Łodzi - stoisko rękodzielniczo-kulinarne,
- Regionalne Tradycje Wielkanocne w Pajęcznie - stoisko rękodzielniczo-kulinarne,
- konkurs na palmę wielkanocną w R C R K i T z/s w Działoszynie,
- Nadwarciański Jarmark w Szczercowie – stoisko rękodzielniczo-kulinarne,
- Kulinarno-muzyczne konfrontacje FOLLK w Osjakowie – stoisko rękodzielniczo-kulinarne,
- konkurs rękodzielniczy „Nadwarciański folklor”, gdzie zajęło II miejsce w kategorii bibularstwo.

Przy Stowarzyszeniu działa również amatorski zespół teatralno-muzyczny, który aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym naszego regionu.

W latach 2012/2013 zespół wystawił sztukę „Chrystus Połamany” w: R C R K i T z/s w Działoszynie, w parafialnym domu kultury w Ruści, w kościele parafialnym w Chabielicach oraz dwukrotnie w Stróży.

Wystąpił w koncercie kolęd i pastorałek w R C R K i T z/s w Działoszynie (2013 i 2014 oraz w kościele parafialnym w Rzęśni, koncercie pieśni patriotycznych w R C R K i T z/s w Działoszynie. Stowarzyszenie było jednym z organizatorów międzypokoleniowej biesiady z Tuwimem w Gminnej Bibliotece Publicznej w Rzęśni, gdzie zespół przygotował interesujący fragment z życia Tuwima oraz zaśpiewał piosenki do słów autora.

Obwieszczenie Zaczego Collegium Organizacyjnego z Sołtysem Stróży na czele

Wielceśmy byli radzi w Stróżyńskim Zaścianku

Świętować Gminne Dożynki prawie do poranka

Po dożynkach już tylko zostały wspomnienia

A nam wypada złożyć wszystkim szczerze dziękczynienia

Dziękujemy serdecznie że byliście wraz z nami

Bawiąc się i racząc wiejskimi pysznościami

Collegium Zaczego Organizacyjne z Sołtysem na czele

Najpierw pragnie podziękować Wielebnym Kapłanom

Za szczerą modlitwę w kościele

I chórowi który pięknie śpiewał i organiście który im przygrywał

I delegacjom co ze swego siola z pięknymi wieńcami przybyły do naszego kościoła

Trzem pięknym Białogłowom co nam zapowiadały i jakże pięknie na dożynkach nas wszystkich witały

No i tym Białogłowom co w namiocie były

I z wielką lubością o historii Gminy i kulturze prowadziły

Wszystkim innym Wielkim Zaczonym Gościom no i Dawnym Rodakom Jegomościom

Co przybyli do nas i ze wsi z miasta

Dziękujemy również wszystkim hojnym Waszmościom

I Panu Wójtowi ale i Dożynek Starostom

Dziękujemy wszystkim co nas szczerze obdarowali

*Ale również i tym co szczerze nam pomagali
Szczególne dzięki Staroście Mirkowi składamy
Dziękujemy serdecznie że był razem z nami
Że szczodry i hojny wszyscy to wiedzieli
Lecz o takiej hojności nawet-śmy nie śnili
Na koniec tym wszystkim co śpiewali dziękować wypada
Bo bez ich śpiewania nudna by była biesiada*

*Wielceśmy tu radzi
W Stróżańskim zaścianku
Świątować Gminne Dożynki
Nuże do poranka.
Splendor to nie lada
Że zawitał u nas
Gminy Gospodarz
No i cała Rada.
Są też inni Zacni Goście
I Wielebni Kapłani
I dawnych Rodaków Jegomości
Witamy was szczerze
I z serca całego
Bawmy się tu razem
Do rana białego
Lecz zanim zatańczymy
Zaśpiewać wypada
I zobaczcie Waszmościowie
Cóż to za biesiada*

Działalność Kół Gospodyń Wiejskich

Koła Gospodyń Wiejskich działające na terenie gminy Rząśnia z roku na rok chętnie uczestniczą w różnych wydarzeniach w regionie tj. jarmarki, kiermasze, targi oraz dożynki jak i pikniki czy festyny wszędzie tam gdzie można pochwalić się umiejętnościami kulinarnymi.

W 2023 roku Koło Gospodyń Wiejskich w Białej wygrało pierwszy etap konkursu kulinarnego „Bitwa Regionów” organizowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa staropolską potrawą (zupą) „Bielska polewka”.

Zdjęcie z konkursu kulinarnego "Bitwa Regionów" 2023

Fotorelacja z Dożynek Parafialnym w Białej /2024/

Dożynki Parafialne w Białej - Koła Gospodyń Wiejskich w Suchowoli "Suchowolanki" /2024/

Koło Gospodyń Wiejskich w Białej i Koło Gospodyń Wiejskich w Suchowoli "Suchowolanki"

Warsztaty kulinarne prowadzone przez Koło Gospodyń Wiejskich w Suchowoli "Suchowolanki"

Warsztaty kulinarne prowadzone przez Koło Gospodyń Wiejskich w Suchowoli "Suchowolanki"

VII. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY- ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania obiektów zabytkowych oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Rzęśnia, a także szans i zagrożeń. Stanowi ona podstawę dla celów strategicznych.

Mocne strony:

1. Niewielka odległość od siedziby powiatu – Pajęczna.
2. Zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
3. Zachowane obiekty sakralne.
4. Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych.
5. Unikatowa architektura sakralna, w tym drewniane kościoły w Białej i Stróży.
6. Prawidłowe zabezpieczenie stanu technicznego pałacu w Stróży.
7. Dobre warunki do uprawiania turystyki kulturowej i rowerowej.
8. Położenie Gminy sprzyjające rozwojowi turystyki kulturowej i agroturystyki.
9. Obecność licznych kapliczek i krzyży przydrożnych będących świadectwem lokalnej kultury i tożsamości regionalnej zlokalizowanych w różnych miejscach na terenie gminy.
10. Korzystna lokalizacja miejscowości Rzęśnia w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z dobrą dostępnością.
11. Obecność obszarów ochrony zabytków (układu przestrzennego, parków, cmentarzy) i przyrody.
12. Liczne stanowiska archeologiczne.
13. Cyklicznie odbywające się imprezy kulturalne, sprzyjające kultywowaniu tradycji.
14. Strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu.
15. Zaktualizowana baza Gminnej Ewidencji Zabytków,
16. Uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego porządkują układ przestrzenny gminy.
17. Opracowany „Plan Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktów Zbrojnych I Sytuacji Kryzysowych Dla Gminy Rzęśnia”.

Słabe strony:

1. Położenie komunikacyjne.
2. Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
3. Postępująca utrata walorów zabytkowych części obiektów wpisanych do GEZ.

4. Zły stan techniczny ruiny dawnego dworu obronnego w Białej.
5. Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.
6. Dość duża odległość od siedziby województwa.
7. Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez lokalizację nowej zabudowy.
8. Presja urbanizacyjna na tereny gminy Rzęśnia mogąca stanowić zagrożenie dla zasobu kulturowego i przyrodniczego.
9. Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.
10. Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.
11. Niewielka liczba miejsc noclegowych.
12. Niewystarczająca środki w budżecie gminy na kompleksowe wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.
13. Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych.
14. Obecność kopalni węgla brunatnego, ograniczającej możliwości wykorzystania całego terenu gminy.

Szanse:

1. Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków.
2. Dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne.
3. Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł na prace konserwatorskie zabytków.
4. Szersza promocja walorów kulturowych Gminy.
5. Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków.
6. Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne.
7. Nawiązanie współpracy międzyregionalnej obejmującej wspólne projekty.
8. Powstawanie i dalszy rozwój organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego,
9. Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.
10. Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Łódzkiego w tym Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami i Wojewódzkiego Planu na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Zagrożenia:

1. Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru.
2. Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych.
3. Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i rewaloryzacjach i remontach obiektów zabytkowych.

4. Zanik tradycji i tożsamości regionalnych.
5. Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
6. Brak realizacji działań związanych z rozwojem bazy hotelowej.
7. Problemy związane z koniecznością rewitalizacji terenów zajętych przez kopalnie węgla brunatnego.
8. Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związanych ze zmianą stylu życia.
9. Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w zakresie innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego.
10. Akty wandalizmu,
11. Klęski żywiołowe.

VIII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

1. ORGANIZACJA ZASAD WSPARCIA DLA REWALORYZACJI OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

W miarę możliwości finansowych przygotowanie uchwały Rady Gminy w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi.

Przeznaczenie środków finansowych z budżetu Gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe.

Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym.

Stała współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Łodzi.

Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie.

2. BEZPOŚREDNIE WSPARCIE DLA REWALORYZACJI OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH Z BUDŻETU GMINY

- 1) Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerzego ich wykorzystania w promocji Gminy.
- 2) Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych.
- 3) Analiza wydawanych decyzji o warunkach zabudowy pod kątem ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.
- 4) Kompleksowe prace konserwatorskie mające na celu zachowanie pałacu w Stróży.

- 5) Oznaczenie w terenie cmentarzy ewangelickich na terenie gminy oraz prace rewaloryzacyjne i porządkowe na ich terenie.
- 6) Prace remontowe i pielęgnacyjne prowadzone w odniesieniu do kapliczek i krzyży przydrożnych.

3. MONITOROWANIE STANU ZACHOWANIA ZABYTEKÓW ORAZ DZIAŁANIA NA RZECZ JEGO POPRAWY

- 1) Aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków.
- 2) Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”.
- 3) Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami” w roku 2027 i 2029.
- 4) Aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

4. DBAŁOŚĆ O ŁĄD PRZESTRZENNY I KRAJOBRAZ KULTUROWY W GMINIE

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ściśle powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak plan ogólny gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią rewaloryzację i konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy gminy;
- bieżącą rewaloryzację i pielęgnację cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci.

5. OKREŚLENIE WARUNKÓW WSPÓŁPRACY Z WŁAŚCICIELAMI OBIEKTÓW ZABYTEKOWYCH

Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).

6. ROZWÓJ PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH OPARTYCH NA WALORACH DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy i tożsamość regionalną.

7. WYKORZYSTANIE INTERNETU I MULTIMEDIÓW W CELU NOWOCZESNEJ PROMOCJI WALORÓW ZABYTEKOWYCH

Aktualizacja witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej Gminy. Nawiazywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego.

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności organizacji pozarządowych i instytucji kultury podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu rewitalizację, rewaloryzację i odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych w tym drewnianych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury, tożsamości regionalnej i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy;

8. EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA W ZAKRESIE ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę, tożsamość regionalną i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic.

IX. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rzęśnia na lata 2025-2028 powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony gminy Rzęśnia zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury) oraz urząd gminy w ramach wykonywania zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- 1) prawne – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowe – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;

- 3) społeczne – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 4) kontrolne – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

X. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rzęśnia na lata 2025-2028 po zaopiniowaniu przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go Uchwałą, na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego.

Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji zadań programu, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym poziom:

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis lub wykreślenie z rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawy prawne ochrony zabytków

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa Rozdział 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292). Zgodnie z przepisami, obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach spoczywa na osobach fizycznych lub innych jednostkach organizacyjnych, w tym także na podmiotach sektora finansów publicznych, posiadających tytuł prawny do zabytku.

Źródła finansowania działań konserwatorskich i restauratorskich

Właściciele oraz zarządcy zabytków mogą korzystać z różnych źródeł finansowania działań mających na celu ich ochronę. Do kluczowych mechanizmów wsparcia należą:

1. Dotacje udzielane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkich konserwatorów zabytków

Zgodnie z Art. 77. Ww. ustawy, mogą one być przeznaczane na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

2. Dotacje jednostek samorządu terytorialnego

Gminy, powiaty oraz województwa mogą przyznawać dotacje na działania dotyczące zabytków

wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków. Zasady ich przyznawania określone są w uchwałach organów stanowiących poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

3. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków

Fundusz ten został utworzony na mocy nowelizacji ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. i stanowi państwowy fundusz celowy. Jego główne źródła finansowania to: administracyjne kary pieniężne nakładane w przypadkach naruszenia przepisów ochrony zabytków, zasądzone przez sądy środki w sprawach dotyczących przestępstw związanych z niszczeniem lub uszkodzeniem zabytków. Środki zgromadzone w Funduszu przeznaczone są w pierwszej kolejności na ratowanie zabytków zagrożonych lub uszkodzonych.

4. Środki unijne i fundusze międzynarodowe

Możliwe jest pozyskiwanie środków z funduszy europejskich oraz programów międzynarodowych zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego. Dofinansowania te mogą obejmować zarówno działania związane z renowacją zabytków, jak i projekty edukacyjne czy promocyjne związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

5. Środki własne właścicieli i użytkowników zabytków

Obowiązkiem podmiotów posiadających tytuł prawny do zabytków jest dbałość o ich zachowanie, co obejmuje również ponoszenie części kosztów związanych z ich konserwacją i renowacją. Właściele oraz użytkownicy zabytków muszą zapewnić regularne przeglądy techniczne, dbać o stan techniczny i estetyczny obiektu oraz podejmować działania naprawcze, aby zapobiec degradacji substancji zabytkowej. Odpowiedzialność ta obejmuje także finansowanie zabezpieczeń przeciwpożarowych, przeciwwłamaniowych oraz monitorowania strukturalnego budynków. W przypadku ograniczonych zasobów finansowych możliwe jest ubieganie się o wsparcie w formie kredytów preferencyjnych, ulg podatkowych lub innych form pomocy finansowej, które mogą częściowo pokryć koszty niezbędnych prac konserwatorskich.

Administracyjne kary pieniężne i ich przeznaczenie

Zgodnie z przepisami ustawy, kary pieniężne mogą być nakładane na podmioty, które bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób niezgodny z jego zakresem:

- przeprowadzają prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru,
- prowadzą roboty budowlane w otoczeniu zabytku,
- wykonują badania konserwatorskie, archeologiczne lub architektoniczne.

Kary te są nakładane przez organy ochrony zabytków i stanowią jedno ze źródeł finansowania Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków.

Konkluzja źródeł finansowania

System finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce opiera się na różnorodnych źródłach, w tym na funduszach publicznych, środkach samorządowych, dofinansowaniach unijnych oraz własnych środkach właścicieli zabytków. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz jej nowelizacje wprowadzają kompleksowe rozwiązania mające na celu wsparcie działań konserwatorskich i restauratorskich, a także zapewniają mechanizmy sankcji finansowych w przypadkach naruszenia przepisów dotyczących ochrony zabytków.

Potencjalne źródła dofinansowania działań związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi:

- **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego** - Ochrona zabytków zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2024 poz. 1292). Finansowanie obejmuje konserwację, rewaloryzację obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wsparcie dla obiektów zagrożonych oraz tych o szczególnej wartości historycznej. Przykładowe działania: konserwacja elewacji historycznych budynków, restauracja fresków, renowacja rzeźb i detali architektonicznych.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow4>

- **Jednostki samorządu terytorialnego** - Dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru oraz gminnej ewidencji zabytków, na podstawie art. 81 wspomnianej ustawy. Wsparcie może obejmować prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane. Przykładowe działania: rewitalizacja rynków miejskich, naprawa dachów zabytkowych kamienic, remonty kościołów o znaczeniu lokalnym, odbudowa historycznych murów miejskich. Więcej informacji na: Stronach internetowych poszczególnych urzędów miast i gmin.
- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków** - Fundusz utworzony na podstawie nowelizacji ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. Jego środki pochodzą z administracyjnych kar pieniężnych nakładanych za naruszenie przepisów ochrony zabytków. Środki przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub uszkodzonych. Przykładowe działania: stabilizacja konstrukcyjna uszkodzonych budynków, przeciwdziałanie wilgoci w obiektach zabytkowych, odbudowa spalonych części obiektów historycznych.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/kultura/narodowy-fundusz-ochrony-zabytkow-juz-dziala>

- **Fundusze unijne i międzynarodowe** - Możliwość pozyskiwania środków z funduszy europejskich i programów międzynarodowych, takich jak Program Kreatywna Europa (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/818). Finansowanie obejmuje nie tylko renowację zabytków, ale również projekty edukacyjne i promocyjne związane z ochroną dziedzictwa kulturowego. Przykładowe działania: digitalizacja archiwów historycznych, organizacja warsztatów o ochronie zabytków,

publikacje naukowe.

Więcej informacji na stronie: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>

- **Własne środki właścicieli i użytkowników zabytków** - Zgodnie z art. 5 ustawy, obowiązek dbania o zabytki spoczywa na ich właścicielach. Obejmuje to finansowanie ich konserwacji i renowacji, regularne przeglądy techniczne, działania naprawcze oraz zabezpieczenia przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe. Przykładowe działania: renowacja stolarki okiennej, konserwacja elementów drewnianych, wdrażanie systemów ochrony przeciwpożarowej w zabytkach.

Więcej informacji na stronie: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20031621568>

- **Fundusz Kościelny (MSWiA)** - Ustanowiony ustawą z dnia 20 marca 1950 r. (Dz.U. nr 9, poz. 87). Dotacje przeznaczone są na konserwację i remonty obiektów sakralnych, obejmujące m.in. dachy, elewacje, stolarkę okienną i drzwiową, instalacje elektryczne, wodne i ogrodnictwo. Przykładowe działania: renowacja zabytkowych ołtarzy, odnowienie fresków w świątyniach, rekonstrukcja zabytkowych organów.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

- **Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON)** - Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej (Dz.U. 2023 poz. 100). Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych w obiektach zabytkowych, umożliwiające ich dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Przykładowe działania: instalacja wind w muzeach mieszczących się w zabytkach, budowa podjazdów, dostosowanie toalet dla osób z niepełnosprawnościami.

Więcej informacji na stronie: <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/>

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027** - Finansowanie modernizacji zabytków znajdujących się na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub uznanych za Pomniki Historii, zgodnie z priorytetem VII Programu. Przykładowe działania: renowacja zamków i pałaców, rewitalizacja parków historycznych, przekształcenie obiektów zabytkowych na przestrzenie edukacyjne.

Więcej informacji na stronie: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027** - Digitalizacja i archiwizacja zasobów kultury, rozwój e-usług publicznych dla instytucji kultury. Dofinansowanie infrastruktury IT umożliwiającej zdalny dostęp do zbiorów archiwalnych i muzealnych. Program realizowany zgodnie z Rozporządzeniem UE 2021/694. Przykładowe działania: skanowanie manuskryptów i starodruków,

budowa cyfrowych archiwów, tworzenie wirtualnych spacerów po zabytkach.

Więcej informacji na stronie: <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027-2028/>

- **Ulga na zabytki** - Wprowadzona ustawą o Polskim Ładzie z 2022 r. Umożliwia odliczenie od podstawy opodatkowania 50% kosztów prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach, do kwoty 500 000 zł. Przykładowe działania: renowacja drewnianych budynków historycznych, wymiana posadzek w zabytkowych wnętrzach, odnowienie polichromii na ścianach zabytkowych kamienic.

Więcej informacji na stronie: <https://www.podatki.gov.pl/pit/ulgi-odliczenia-i-zwolnienia/>

- **Polski Ład dla kultury** - Program rządowy wspierający jednostki samorządu terytorialnego w realizacji inwestycji związanych z ochroną i renowacją zabytków. Dofinansowanie może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Przykładowe działania: odbudowa zniszczonych fragmentów zabytków, adaptacja starych budynków na domy kultury, modernizacja teatrów historycznych.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/polski-lad/polski-lad>

- **Krajowy Plan Odbudowy** - Środki przeznaczone na remonty i modernizację zabytkowych budynków, w tym ich adaptację na mieszkania komunalne. Finansowanie zgodne z unijnym mechanizmem odbudowy gospodarczej po pandemii COVID-19. Przykładowe działania: przekształcenie dawnych kamienic w lokale mieszkalne, remonty budynków dawnych ratuszy, renowacja elewacji zabytków na potrzeby społeczności lokalnych.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/nfosigw/krajowy-plan-odbudowy>

Szczegółowe źródła dofinansowania działań związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi:

Źródło Dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa	– Ochrona zabytków Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków

Narodowego	nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnosiwiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. – Ochrona zabytków archeologicznych Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury,
--------------------------	--

organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

– Kultura Ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności. Lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich.

Dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

– Wspieranie działań muzealnych

Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra

	I jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne. – Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: Naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń I osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. – Kultura dostępna Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. Następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą. - Program Promesa dla Kultury
--	--

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. Wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje

Zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. Projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju kultury cele artystyczne i edukacyjne. W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne. W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. Podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie

	przeprowadzanych remontów. Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach: Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu; ▪ Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe); ▪ Adaptacja obiektów zabytkowych; ▪ Architektura i budownictwo drewniane; ▪ Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne; ▪ Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem. Więcej informacji na stronie: https://nid.pl/dzialalnosc/
Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków	Środki Łódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa łódzkiego. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie. Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: https://www.wuoz-lodz.pl/Dotacje_i_refundacje,11
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych. Elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie,

	freski, posadzki). Więcej informacji na stronie: www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego	Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego corocznie organizuje konkursy, w ramach których można pozyskać środki na realizację prac konserwatorskich i restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego w ramach Programu „Łódzkie Ratuje Zabytki”. Więcej informacji na stronie: https://www.lodzkie.pl/kultura/przyznano-dotacje-w-ramach-%C5%82%C3%B3ldzkie-ratuje-zabytki-2024?utm_ Dodatkowo Urząd Marszałkowski corocznie organizuje konkurs "Mała architektura zabytkowa". Zgłoszenie może złożyć osoba prawna, osoba fizyczna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, a także zgłoszenie może być inicjatywą społeczności lokalnej m.in. Mieszkańców, parafian, właścicieli i/lub współwłaścicieli zabytku lub terenu, na którym znajduje się obiekt małej architektury zabytkowej. Więcej informacji na stronie: https://ngo.lodzkie.pl/mala-architektura-zabytkowa/?utm_
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oferuje dofinansowania na przystosowanie budynków mieszkalnych w celu likwidacji barier architektonicznych, aby ułatwić osobom z niepełnosprawnościami codzienne funkcjonowanie. Dofinansowanie może obejmować takie prace jak budowa podjazdów, montaż wind, poszerzenie drzwi czy adaptacja łazienek. Jakie są warunki dofinansowania? Maksymalna wysokość dofinansowania może wynosić do 95% kosztów przedsięwzięcia, jednak nie więcej niż piętnastokrotność przeciętnego wynagrodzenia. Ostateczna kwota zależy od indywidualnej oceny wniosku oraz charakteru planowanych prac.

	Więcej informacji na stronie: https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/?utm_
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚIGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚIGW tworzy system funduszy ekologicznych. W ramach NFOŚIGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej. Więcej informacji na stronie: https://www.gov.pl/web/nfosigw/nowa-strategia-nowe-programy--plany-nfosigw-na-2025-r?utm
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi corocznie ogłasza nabory na udzielenie dotacji na działania związane z Rewaloryzacją zabytkowych parków województwa łódzkiego. Program ukierunkowany jest na finansowe wsparcie działań dotyczących zabytków w rozumieniu Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami będących parkami. Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.wfosigw.lodz.pl/dla-beneficjentow/programy-priorytetowe-
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027	Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie,

	transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo. 2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. Tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. Analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji. 2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. Digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. Dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii. Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO. Więcej informacji na stronie: https://www.gov.pl/web/popcwsparcie/fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027-ferc-czyli-co-przyniesie-jednostkom-administracji-publicznej-nowy-okres-programowania?utm_
Kreatywna Europa 2021-2027	Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej. Więcej informacji na stronie:

	https://culture.ec.europa.eu/pl/creative-europe/about-the-creative-europe-programme?utm_
Bank Gospodarstwa Krajowego w Warszawie	Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) pełni rolę operatora Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, który ma na celu wspieranie samorządów w finansowaniu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach. Kluczowe informacje o programie: • Adresaci programu: Jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa). • Zakres dofinansowania: Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru lub ewidencji zabytków. • Wysokość dofinansowania: Nawet do 98% kosztów inwestycji, co oznacza, że samorzady mogą pokryć jedynie 2% wartości projektu. • Procedura aplikacyjna: Wnioski składane są elektronicznie za pośrednictwem aplikacji dostępnej na stronie BGK. Więcej informacji na stronie: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow/?utm_
Fundusz Kościelny	Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. O przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. Zm.) Jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo. Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWIA”, oraz w BIP MSWIA. Więcej informacji na stronie:

	https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny?utm
Fundusz Termomodernizacji i Remontów	Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Fundusz może być wykorzystany dla poprawy stanu technicznego budynków komunalnych objętych ochroną konserwatorską. Więcej informacji na stronie: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/fundusze/fundusz-termomodernizacji-i-remontow-ftir/?utm
Edukacja Kulturalna	Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane będzie do projektów, obejmujących działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie grupy wiekowe i społeczne. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 227 – poz. 6245 Priorytetowo traktowane będą projekty o wysokiej wartości edukacyjnej i artystycznej, wykraczające poza podstawową działalność statutową wnioskodawców. Zadania powinny wyróżniać się oryginalną, spójną koncepcją, uwzględniającą potrzeby docelowych grup odbiorców. Ważne jest, aby działania prowadzone były w sposób umożliwiający uczestnikom rozwijanie zdolności, umiejętności i wiedzy. Istotna jest zatem forma realizacji przedsięwzięć oparta na interakcji, wykorzystująca odpowiednie metody i narzędzia edukacyjne, np. Eksperymenty artystyczne, nowe technologie i media. Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, a także zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Istotne jest też nawiązywanie współpracy z innymi podmiotami – szkołami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i placówkami opiekuńczymi, której efektem będzie tworzenie spójnej oferty edukacyjnej i kulturalnej. W tym kontekście istotne dla realizacji celów programu będzie wsparcie dla form działalności, których skuteczność została potwierdzona zarówno w rodzimej, jak i zagranicznej praktyce, wśród których wymienić należy działania, skierowane do osób dorosłych, realizowane w formule tzw. „uniwersytetów ludowych”.

	Najważniejszym rezultatem zadań wspieranych w ramach programu powinno być podniesienie poziomu kompetencji artystycznych kulturowych i twórczych ich uczestników oraz kształtowanie poczucia, że kultura jest nieodzownym elementem rozwoju osobistego i społecznego. Ważne jest również zachęcenie autorów przedsięwzięć kulturalnych do stałego podnoszenia jakości działań oraz korzystania z nieszablonowych rozwiązań edukacyjnych i artystycznych. Więcej informacji na stronie: https://nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje
Ulga na zabytki	Ulga na zabytki pozwala na odliczenie od podstawy opodatkowania: 50% kwoty poniesionych wydatków na wpłaty na fundusz remontowy oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dotyczące zabytku (wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków), wydatku na nabycie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, nie więcej niż kwota odpowiadająca iloczynowi 500 zł i liczby metrów kwadratowych powierzchni użytkowej tego zabytku; limit odliczenia na wszystkie inwestycje podatnika z tego tytułu nie może przekroczyć 500 000 zł. Więcej informacji na stronie: https://www.podatki.gov.pl/pit/ulgi-odliczenia-i-zwolnienia/ulga-na-zabytki/?utm_
Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej Ewt	Zostały opracowane trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2021-2027 (Interreg). Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia: – obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 230 – Poz. 6245 więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży, – duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej, – wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi, mogą dotyczyć między innymi kultury,

	sztuki, turystyki i promocji regionu. Więcej informacji na stronie: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/interreg/?utm_
Program Europa Dla Obywateli 2021-2027	Ta propozycja jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich. Celami ogólnymi Programu są: – rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy, – rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 231 – Poz. 6245 wśród obywateli, – pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy. Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy: – gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości, – wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, – przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii, – zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE. Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć Europejska oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie: - partnerstwo miast - sieci miast - projekty społeczeństwa obywatelskiego. Więcej informacji na stronie: https://www.gov.pl/web/europejska-siec-migracyjna/otwarte-nabory-wnioskow-w-programie-europa-dla-obywateli2
Polska Cyfrowa	Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowało m.in. Ministerstwo

2021-2027	Funduszy i Polityki Regionalnej. Program został przyjęty przez Komisję Europejską o czym poinformowano 18.11.2022 r. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale Dziennik Urzędowy Województwa Łódzkiego – 232 – Poz. 6245 także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków. Dotychczasowo w ramach programu planowano realizację czterech osi priorytetowych: Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu. Oś priorytetowa II. E-administracja i otwarty rząd. Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa. Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna. Więcej informacji na stronie: https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027-2028/?utm_
Polski Ład Dla Kultury	Założenia rządowego programu odbudowy zabytków „Polski Ład dla kultury” zostały opublikowane. Wynika z nich, że program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Więcej informacji na stronie: https://www.gov.pl/
Krajowy Plan Odbudowy	W ramach Krajowego Planu Odbudowy rząd powinien przekazać na remonty zabytkowych budynków i adaptację ich na mieszkania komunalne. Krajowy Plan Odbudowy to pieniądze na odbudowę gospodarek państw członkowskich Unii Europejskiej po koronawirusowym kryzysie. Polska dostanie z niego ok. 200 mld zł. Więcej informacji na stronie:

	https://www.kpo.gov.pl/strony/o-kpo/dla-instytucji/pytania/
Fundacja Orlen	Fundacja podejmuje działania z zakresu między innymi ochrony dóbr kultury. Przykładem inwestycji zrealizowanej z pomocą fundacji jest remont konserwatorski lica murów oporowych w klasztorze Benedyktynek-Sakramentek w Warszawie. Więcej informacji na stronie: https://fundacja.ornlen.pl/pl/najczesciej-zadawane-pytania/darowizny?utm_
Fundacja Kghm Polska Miedź	Fundacja wspiera inicjatywy w obszarze między innymi kultury i tradycji. Przekazuje darowizny na działania, które służą zachowaniu w jak najlepszym stanie obiektów architektury sakralnej i świeckiej, zabytków ruchomych i obiektów kultury materialnej. Przykładami inwestycji dofinansowanych ze środków fundacji są przebudowa i remont konstrukcji dachowej z wymianą pokrycia dachowego oraz wykonaniem instalacji elektrycznych i instalacji odgromowej na XVII-wiecznym kościele pw. Świętej Trójcy w Leżajsku czy remont dachu zabytkowego budynku przeznaczonego na miejsce opieki osób starszych oraz niepełnosprawnych w Lwówku Śląskim. Więcej informacji na stronie: https://kghm.com/sites/default/files/regulamin_przyznawania_darowizn_przez_fundacje_kghm_polska_miedz_13.01.2023.pdf?utm_
Fundacja Pgnig im. Ignacego Łukasiewicza	Fundacja wspiera między innymi inicjatywy na rzecz dziedzictwa narodowego i kultury. Przykładem inwestycji dofinansowanej ze środków fundacji jest remont kaplicy myśliwskiej zarządzanej przez parafię pw. Św. Huberta w Rzeszowie. Więcej informacji na stronie: https://polskifunduszsportowy.pl/fundacja-pgnig/?utm_
Fundacja PGE	Fundacja realizuje projekty dotyczące między innymi pielęgnowania tożsamości narodowej i pamięci historycznej oraz zadania z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego. Przykładami inwestycji dofinansowanych ze środków fundacji jest remont wieży kościoła pw. Maksymiliana Marii Kolbego w Bogatyni czy prace na

	cmentarzu Stare Powązki w Warszawie. Więcej informacji na stronie: https://fundacjapge.pl/
Rządowy Program Odbudowy Zabytków	Rządowy Program Odbudowy Zabytków był realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19, a podstawę udzielania dotacji w jego ramach stanowiła Uchwała nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 roku w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Jego operatorem został Bank Gospodarstwa Krajowego, który przyjmował wnioski o dofinansowanie oraz udzielał promes inwestycyjnych. To na ich podstawie przyznawano dofinansowanie. Beneficjentami programu były jednostki samorządu terytorialnego, które mogły przeznaczyć otrzymane środki na wsparcie różnych inwestycji przy zabytkach położonych na ich terenie. Do tej pory w ramach programu odbyły się dwa nabory wniosków – w 2022 i 2023 roku. W tym roku naboru jeszcze nie ogłoszono. Więcej informacji na stronie: https://www.gov.pl/web/premier/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow
Program Fundusze Europejskie Na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)	Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (feniks) na lata 2021–2027 stanowi kontynuację dwóch wcześniejszych programów: Infrastruktura i Środowisko 2007–2013 oraz Infrastruktura i Środowisko 2014–2020. Środki z programu feniks mogą być rozdysponowane na przykład na wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Celem jest przede wszystkim zwiększenie atrakcyjności zabytków oraz ugruntowanie marki zabytku. Szczegółowe informacje o programie znajdują się na stronie internetowej polska.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-infrastrukture-klimat-srodowisko/zalozenia-programu. Ponadto w sprawie funduszy europejskich można się kontaktować z najbliższym punktem informacyjnym. Szczegółowy zakres prac, jakie mogą być dofinansowane w ramach programu, jest ogłaszany przy każdym naborze. Do tej pory środki można było przeznaczyć między innymi na: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, budowę nowych obiektów służących obsłudze ruchu turystycznego (jako element projektu), prace w otoczeniu zabytków, zakup sprzętu lub wyposażenia, konserwację zabytków ruchomych (wpisanych do rejestru

	zabytków), księgozbiorów (zaliczanych do narodowego zasobu bibliotecznego) i muzealiów (uwzględnionych w inwentarzu muzealnym), digitalizację zabytków ruchomych (wpisanych do rejestru zabytków), księgozbiorów (zaliczanych do narodowego zasobu bibliotecznego) i muzealiów (uwzględnionych w inwentarzu muzealnym) oraz ich udostępnienie on-line, działania informacyjno-promocyjne, przygotowanie projektu, zarządzanie projektem, podnoszenie kompetencji kadr, działania edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną społeczeństwa, działania związane ze współpracą z partnerami z innych państw, a także opracowanie strategii promocji zabytku. Inwestycje polegające na renowacji, konserwacji, rewaloryzacji i restauracji obiektów zabytkowych nie mogą być pojedynczą interwencją – powinny stanowić część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Zgodnie ze szczegółowym opisem priorytetów programu inwestycjami nie można objąć budynków zamieszkania zbiorowego, budynków mieszkalnych, obiektów ani przestrzeni przeznaczonych na cele mieszkalne, sportowe, dydaktyczne, administracji publicznej, ochrony zdrowia oraz targowe. Wykluczone jest też dofinansowanie zakupu pozycji wydawniczych do bibliotek, zakupu muzealiów, digitalizacji utworów audiowizualnych i kompleksowej rewitalizacji przestrzeni miejskich. Więcej informacji na stronie: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/feniks/?utm
Programy Regionalne	Podobnie jak w ubiegłych latach także w perspektywie finansowej na lata 2021–2027 przewidziano programy regionalne dla każdego z województw. Środki rozdysponowywane w ramach funduszy są przeznaczone na dofinansowanie zadań między innymi w obszarze innowacji, przedsiębiorczości, cyfryzacji, ochrony środowiska, efektywności energetycznej, edukacji, rynku pracy i spraw społecznych, infrastruktury transportowej, ochrony zdrowia, kultury i turystyki oraz zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Szczegółowe informacje na temat funduszy można znaleźć na stronie internetowej funduszeuropejskie.gov.pl/wszystkie-serwisy-programow. Ponadto również w sprawie programów regionalnych można się kontaktować z najbliższym

	punktem informacyjnym. Lista takich punktów, wraz z danymi kontaktowymi, znajduje się na stronie: https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/punkty-informacyjne/#/ W zakresie dotyczącym zabytków programy regionalne mają na celu wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Przewidują wsparcie obiektów, które mają zabytkowy charakter, między innymi w zakresie prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych oraz prac zabezpieczających przy zabytkach wraz z ich otoczeniem, które pozwalają zachować dotychczasowe funkcje zabytków, a także służą nadaniu im nowych funkcji, związanych w szczególności z celami kulturalnymi, celami edukacyjnymi czy integracją społeczną. Podobnie jak w przypadku programu feniks prace przy zabytkach nie mogą być pojedynczą interwencją, lecz powinny stanowić część większego projektu, łączącego rozwój kulturowy z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Więcej informacji na stronie: https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/regionalne-programy-operacyjne-w-jaki-sposob-wspieraja-zabytki/?utm_
Budżet Obywatelski	Istotą budżetu obywatelskiego jest to, że mieszkańcy w bezpośrednim głosowaniu decydują corocznie o części wydatków z budżetu danej jednostki samorządu terytorialnego. W gminach będących miastami na prawach powiatu utworzenie budżetu obywatelskiego jest obowiązkowe, w innych jednostkach – fakultatywne. Inwestycje dotyczące zabytków bywają także przedmiotem projektów zgłaszanych jako propozycje do ujęcia w budżecie obywatelskim. Ograniczeniem w tym zakresie może być jednak to, że finansowanie z budżetu obywatelskiego powinno co do zasady obejmować mienie samorządowe. Może zatem dotyczyć samych zabytków, ale częściej dotyczy obiektów położonych w ich otoczeniu. W ramach budżetu obywatelskiego Mazowska zrealizowano na przykład projekt „Renowacja terenów zielonych wokół siedleckiego ratusza wraz z ich oświetleniem i automatycznym nawadnianiem”. Z kolei w gminie miejskiej Głogów dofinansowano projekt „Iluminacja elewacji północnej kościoła pw. Bożego Ciała wraz z kolegium (wzdłuż ul. Powstańców)”. Prace dotyczyły chodnika przy kościele i obejmowały umieszczenie na nim punktów świetlnych. Obie te inwestycje, choć nie dotyczyły wprost materii zabytkowej, pośrednio wpłynęły na

	estetykę zabytków. Więcej informacji na stronie: https://www.lodzkie.pl/strona-glowna/aktualnosci/budzet-obywatelski-województwa-lodzkiego-przyjdź-na-spotkanie-i-poznaj-nowe-zasady
--	---

XII. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rzęśnia na lata 2025-2028 jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Rzęśnia oraz obiekty posiadające wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania Gminy Rzęśnia jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.